

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра банківської справи

Допущено до захисту

Завідувач кафедри _____ Л. В. Жердецька

“ _____ ” _____ 2026 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за
освітньо-професійною програмою «Міжнародний банківський бізнес»
на тему:
«ГРОШОВИЙ ОБІГ УКРАЇНИ:
ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИКЛИКИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ»

Виконавець:

студентка 4 курсу, групи 8 ЦЗФН
Павелко Богдана Олександрівна

Науковий керівник:

К.е.н., доцент кафедри банківської справи
Сергєєва Олена Степанівна

ОДЕСА – 2026

АНОТАЦІЯ

Павелко Б.О. «Грошовий обіг України: оцінювання та виклики невизначеності»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування» – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2026.

The study generalizes contemporary problems of monetary circulation organization and provides an assessment of Ukraine's monetary circulation across several dimensions: macroeconomic indicators, forms of money, and monetary aggregates. Furthermore, international experience in inflation targeting as an instrument of monetary regulation has been identified.

As a result of the conducted research, it has been substantiated that under the conditions of wartime economy and digitalization, the implementation of the proposed directions for optimizing Ukraine's monetary circulation will contribute to the formation of an effective model of monetary circulation, ensuring financial stability, strengthening economic security, and creating prerequisites for post-war recovery.

The results of the qualification work were obtained through the application of a set of general scientific and specialized research methods, namely: abstract-logical, analytical, graphical, methods of analysis and synthesis, economic-statistical, structural-dynamic analysis, and comparative analysis.

Ключові слова: грошовий обіг, макроекономічні показники, грошовий обіг за формами грошей, готівковий та безготівковий обіг, грошові агрегати, інфляційне таргетування, цифровізація

ANNOTATION

Pavelko B. O. «Monetary Circulation of Ukraine: Assessment and Challenges of Uncertainty»

Qualification work for a bachelor's degree in Finance, banking and insurance – Odesa National Economic University. – Odesa, 2026.

The study outlines various approaches to defining the concept of “bank profit” and identifies its key functions. It examines the classification of bank profit based on different criteria. The author puts forward hypotheses regarding the relationship between profit and the influence of external and internal factors. A comparative analysis of selected banks based on ownership structure has been conducted, revealing that each bank possesses distinct strengths; therefore, their financial performance should be evaluated within the framework of specific strategic objectives and associated risks. It is established that, regardless of the economic environment, banks worldwide continue to serve as key drivers of new market development and support for their clients' business activities.

The paper provides recommendations for banks on implementing a profit formation system based on the Balanced Scorecard (BSC) methodology.

The results of the qualification work were obtained taking into account a set of general scientific and special research methods, namely: abstract-logical, analytical, graphic, analysis and synthesis, economic-statistical. structural and dynamic analysis, comparative analysis.

Keywords: monetary circulation, macroeconomic indicators, monetary circulation by forms of money, cash and non-cash circulation, monetary aggregates, inflation targeting, digitalization.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОШОВОГО ОБІГУ КРАЇНИ	7
1.1. Економічна сутність грошового обігу, класифікації та роль у фінансовій системі	7
1.2. Нормативно-правова база організації та регулювання грошового обігу	13
1.3. Чинники впливу та монетарні інструменти НБУ у регулюванні грошового обігу	18
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ГРОШОВОГО ОБІГУ УКРАЇНИ.....	27
2.1. Аналіз грошового обігу України у взаємозв'язку з макроекономічними показниками.....	27
2.2. Аналіз грошового обігу України за формами грошей.....	37
2.3. Аналіз грошових агрегатів у структурі грошового обігу України.....	51
Висновки до розділу 2.....	59
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	61
3.1. Міжнародний досвід інфляційного таргетування як інструменту монетарного регулювання.....	61
3.2. Напрями оптимізації грошового обігу України в умовах цифровізації та воєнної економіки.....	69
Висновки до розділу 3.....	78
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Сучасні трансформаційні процеси у світовій економіці, зумовлені поєднанням факторів невизначеності, воєнних ризиків та цифровізації фінансових систем, висувають нові вимоги до організації грошового обігу в Україні. Грошовий обіг виступає ключовим елементом макроекономічної стабільності, забезпечуючи безперервність фінансових потоків, підтримку платоспроможності суб'єктів господарювання та соціальну захищеність населення.

В умовах воєнної економіки особливого значення набуває формування ефективних організаційно-методичних засад грошового обігу, які здатні гарантувати стійкість фінансової системи та адаптацію до кризових викликів. Паралельно процеси цифровізації створюють нові можливості для оптимізації грошових потоків, впровадження інноваційних платіжних інструментів та інтеграції у європейський фінансовий простір. Тому тема кваліфікаційної роботи є актуальним завданням, що має як теоретичне, так і практичне значення для забезпечення фінансової стабільності, економічної безпеки та створення передумов для післявоєнного відновлення.

Вивченням теоретичних питань організації і регулювання грошового обігу знайшли висвітлення у наукових працях українських вчених і практиків, таких як: С. Стельмах, Л.В. Кузнєцова, М. І. Савлук, Б. С. Івасів, Л. М. Рябініна, В. І. Міщенко, О.М. Колодізієв, В. Д. Лагутін, Б. Л. Луців, Я.І. Чайковський, О.Д. Вовчак та інших науковців і практиків. Подальшого детального аналізу потребує комплексне дослідження сучасного стану грошового обігу України з метою виявлення найбільш суттєвих проблем і визначення конкретних напрямів реформування грошового обігу як інструмента НБУ в системі грошово-кредитного регулювання для стабілізації функціонування банківської системи та розвитку національної економіки в умовах невизначеності.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретико-методичне узагальнення засад функціонування грошового обігу України, визначення ключових викликів в умовах

невизначеності та розробка практичних рекомендацій.

Для досягнення мети в роботі було поставлено наступні задачі:

- розкрити економічну сутність грошового обігу та визначити його місце в системі фінансових відносин;
- дослідити нормативно-правову базу по організації та регулювання грошового обігу;
- визначити ключові чинники впливу та монетарні інструменти НБУ у регулюванні грошового обігу;
- проаналізувати взаємозв'язок між макроекономічними індикаторами та процесами формування й функціонування грошового обігу України;
- оцінити грошовий обіг України за формами грошей;
- оцінити грошовий обіг України через показники грошових агрегатів;
- ознайомитися з міжнародним досвід впровадження інфляційного таргетування як інструменту монетарного регулювання;
- надати рекомендації щодо оптимізації грошового обігу України в умовах цифровізації та воєнної економіки.

Об'єктом дослідження є грошовий обіг України, його формування та функціонування в умовах невизначеності.

Предметом дослідження організаційно-методичні засади регулювання та забезпечення стабільності грошового обігу, а також його трансформації під впливом сучасних викликів.

Методи дослідження. Теоретичною основою кваліфікаційної роботи є положення економічної теорії банківської справи та фінансового менеджменту, дослідження вітчизняних науковців з питань формування прибутку банків. Результати кваліфікаційної роботи отримано з урахуванням сукупності загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме: системний – для визначення економічної сутності поняття «грошовий обіг», угруповань і класифікацій - для систематизації чинників, які впливають на формування грошового обігу; порівняльного – співставлення показників грошового обігу за 2021 – 2026 рр. на 01.01. та при дослідженні зарубіжного досвіду реформування банківського сектору.

Інформаційну базу дослідження становили дослідження українських науковців, Закони та Постанова НБУ, офіційні відкриті статистичні бази Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, аналітичні матеріали Національного банку України.

Апробація результатів дослідження. За темою кваліфікаційної роботи була прийнята участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретична та практична концептуалізація розвитку фінансово-кредитних механізмів під впливом цифровізації» 19 березня 2026 р та опубліковані тези на тему «Управління кіберризиками як необхідна умова стійкості фінансової системи».

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменування). Загальний обсяг роботи становить 92 сторінки. Основний зміст викладено на 83 сторінках. Робота містить 15 таблиці, 21 рисунок, 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГРОШОВОГО ОБІГУ УКРАЇНИ

1.1. Економічна сутність грошового обігу, класифікації та роль у фінансовій системі

Визначення економічної сутності грошового обігу є ключовим етапом у дослідженні фінансової системи країни. Грошовий обіг виступає фундаментальною категорією, що відображає рух грошей у процесі виконання ними всіх своїх функцій та забезпечує взаємозв'язок між виробництвом, розподілом і споживанням суспільного продукту. Його аналіз дозволяє розкрити внутрішні закономірності формування платоспроможного попиту, механізми узгодження товарних і фінансових потоків, а також визначити роль грошей як універсального посередника економічних відносин. Саме через дослідження економічної сутності грошового обігу стає можливим окреслити його значення для підтримання макроекономічної рівноваги та забезпечення стійкості функціонування фінансової системи держави.

Слід визначити тісний взаємозв'язок між грошовим ринком та грошовим обігом. Грошовий ринок виступає інституційним середовищем, де формується попит і пропозиція на гроші, визначається їхня вартість через процентну ставку та забезпечується перерозподіл фінансових ресурсів між суб'єктами економіки. Водночас грошовий обіг є практичним механізмом, що забезпечує рух коштів у готівковій та безготівковій формах, створюючи умови для функціонування грошового ринку. Саме через грошовий обіг реалізуються доходи та витрати бюджету, здійснюється кредитування та інвестування, формуються заощадження населення і ресурси для розвитку економіки. Він виступає ключовим механізмом трансмісії монетарної політики НБУ, оскільки він впливає на рівень інфляції, стабільність національної валюти та стійкість банківської системи. В умовах цифровізації та інтеграції у світовий фінансовий простір він перетворюється з технічного інструмента обміну на стратегічний чинник економічної безпеки та конкурентоспроможності держави.

Дослідження сутності грошового обігу здійснювали провідні українські економісти, серед яких В. С. Стельмах [1], Л. В. Кузнецова [2], М. І. Савлук [3], Б. С. Івасів [4], Л. М. Рябініна [5], В. І. Міщенко [6], О. М. Колодізєв [7], В. Д. Лагутін [8], Б. Л. Луців [9], Я. І. Чайковський [10], О. Д. Вовчак [11] та інші. У науковій літературі простежується тенденція до ототожнення понять «грошовий оборот» і «грошовий обіг», що нерідко призводить до їх взаємозаміни та використання як синонімів. Порівняльна характеристика підходів до сутності грошового обігу представлена (додаток А).

Як показує аналіз наукових джерел (Додаток А) єдиного підходу до визначення сутності грошового обігу не існує, проте можна виокремити три основні підходи його трактування (рис. 1.1).

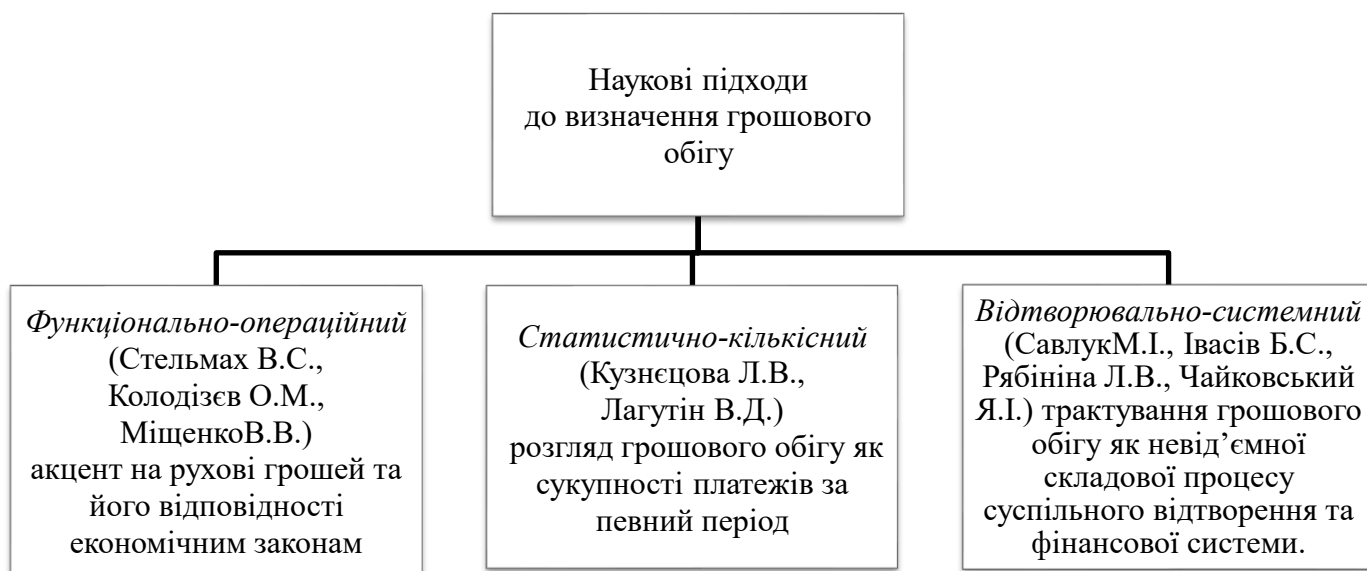

Рис. 1.1. Наукові підходи до визначення грошового обігу

Джерело: складено авторкою за матеріалами [1-11]

Отже, критичний аналіз показує, що ототожнення понять «грошовий обіг» і «грошовий оборот» у ряді робіт знижує точність теоретичних узагальнень.

Для розуміння відмінностей між «грошовим оборотом» та «грошовим обігом» погодимось з вченим Чайковським А.І., що сукупний грошовий оборот слід розглядати як макроекономічну систему, що забезпечує відтворювальний процес переміщення грошей між суб'єктами грошових відносин [10, с. 727].

Отже, ми погоджуємось, що грошовий оборот є явищем макроекономічного рівня, достатньо комплексним поняттям, яке обслуговує кругообіг сукупного капіталу суспільства на всіх стадіях відтворення — виробництві, розподілі, обміні та споживанні. Водночас грошовий обіг доцільно трактувати як рух коштів у межах індивідуальних капіталів у готівковій та безготівковій формах, що здійснюється як у внутрішньому, так і в міжнародному просторі між суб'єктами грошових відносин. Системний підхід, сформований сучасними дослідниками, дає змогу розглядати грошовий обіг не лише як технічний процес руху коштів, а і як важливий чинник фінансової стійкості та економічного розвитку держави.

Розглянувши термін «грошовий обіг», необхідно враховувати, що його сутність безпосередньо пов'язана з формами та функціями грошей. Грошовий обіг охоплює рух готівкових і безготівкових коштів, які виконують ключові функції порівняння вартості, засобу обігу, засобу платежу, засобу нагромадження купівельної спроможності [12], саме реалізація цих функцій забезпечує безперервність економічних процесів в країні.

Грошовий обіг формується через різні канали руху коштів між суб'єктами економічних відносин: юридичними особами різних форм власності, підприємствами, організаціями та фізичними особами; між фізичними особами; між банківськими установами та юридичними особами; між банками та фізичними особами; між самими банками; між НБУ та банками другого рівня; а також між фінансовими інститутами різного призначення та банківськими установами. Важливу роль у цьому процесі відіграють банківські установи, які виступають фінансовими посередниками у взаємних розрахунках між учасниками грошового обігу, забезпечуючи його організованість та ефективність. Усі перелічені категорії можна узагальнити у чотири взаємопов'язані групи, що формують систему грошових відносин: ринок продуктів, ринок ресурсів, грошовий ринок та світовий ринок. Саме через ці ринки реалізується рух грошей, забезпечується перерозподіл фінансових ресурсів та підтримується функціонування економіки на національному й міжнародному рівнях (рис. 1.2).

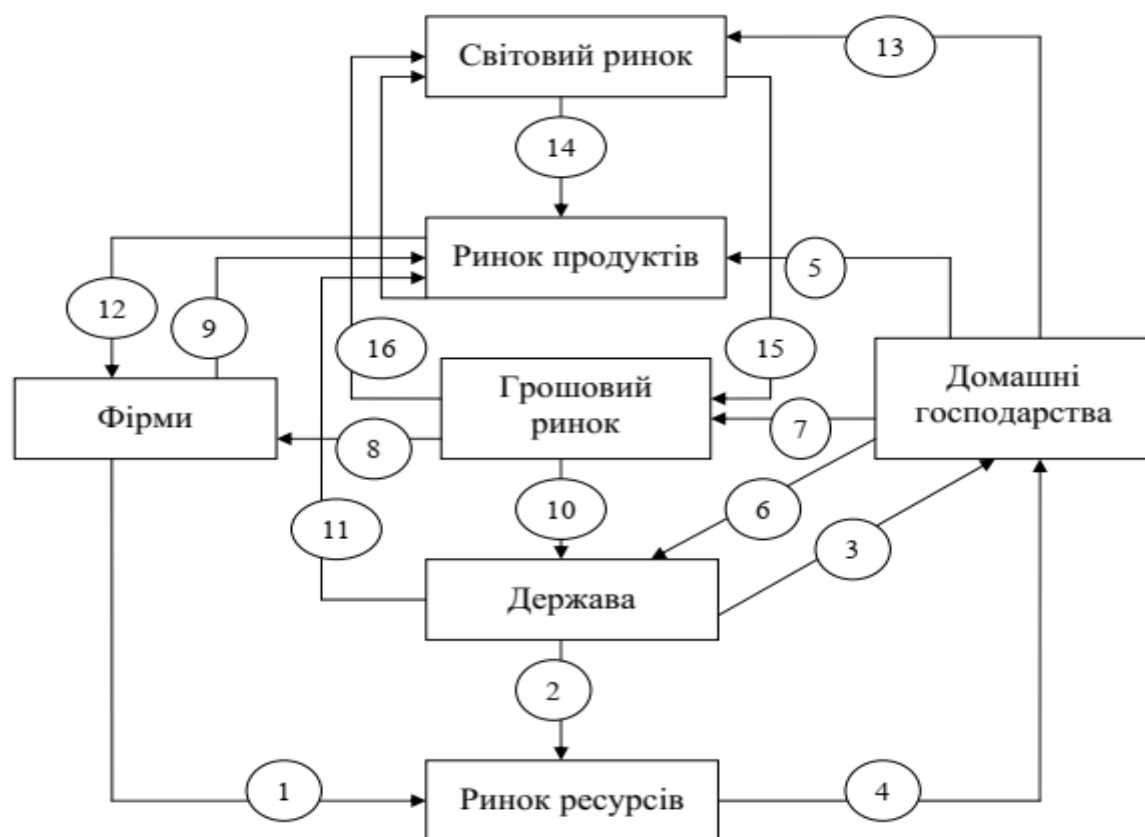

Рис. 1.2. Класична модель грошового обігу

Джерело: [10]

Як показано на рис. 1.2, усі розрахунки та платежі можуть бути систематизовані у шістнадцять грошових потоків залежно від їхнього призначення у процесі суспільного відтворення (деталізований опис руху грошових потоків наведено у додатку А). Збалансованість грошового обігу досягається через узгодження двох ключових потоків — національного доходу (потік 4) та реалізації валового внутрішнього продукту (потік 12). Відповідно, необхідною умовою є гармонізація всіх інших потоків, що забезпечують взаємозв'язок між цими агрегатами.

За напрямками руху коштів відносно національного доходу грошові потоки поділяються на дві групи: потоки вилучення (втрат), до яких належать чисті податки (6), заощадження (7) та оплата імпорту (13); і потоки ін'єкцій, що включають інвестиційні витрати підприємств (9), державні закупівлі (11) та надходження від експорту (14). Такий поділ дозволяє простежити механізм формування

платоспроможного попиту, ринкової кон'юнктури та ресурсної бази фінансових установ, а також визначити умови макроекономічної рівноваги

Отже, зменшення використання національного доходу домогосподарствами на внутрішньому ринку продуктів на величину потоків вилучення призводить до скорочення можливостей реалізації виробленого ВВП. Натомість збільшення обсягів потоків ін'єкцій сприяє розширенню внутрішнього грошового обігу та створює додаткові умови для реалізації ВВП. Таким чином, гармонізація цих потоків забезпечує узгодженість макроекономічних пропорцій, підтримує стабільність грошового обігу та створює передумови для досягнення рівноваги у відтворювальному процесі.

З метою уточнення сутності грошового обігу варто проаналізувати основні класифікаційні критерії, запропоновані дослідниками, що відображено на рис. 1.3.

Рис. 1.3. Класифікаційні критерії грошового обігу

Джерело: складено авторкою за матеріалами [2,3,5,7]

Слід зазначити, що як у практиці розвинених країн так й в Україні канали обігу готівкової та безготівкової грошового обігу функціонують як єдина система, у межах якої постійно здійснюється трансформація грошей з готівкової у безготівкову форму, так й навпаки. До цього процесу дедалі активніше долучаються нові форми грошей такі як електронні та перспективні цифрові валюти, що розширюють можливості грошового обігу та забезпечують його інтеграцію у глобальний фінансовий простір. Сфера дії готівкових і безготівкових розрахунків представлена в Додатку Б.

Роль грошового обігу у фінансовій системі держави визначається дією закону грошового обігу. У сучасних умовах, коли гроші мають неповноцінний характер, закон грошового обігу визначається через співвідношення між обсягом вироблених товарів і послуг, рівнем цін та швидкістю руху грошей.

1.1

$$M = \frac{PQ}{V}$$

де M — грошова маса, P — рівень цін, Q — кількість вироблених товарів і послуг, V — швидкість обігу грошей.

Закон грошового обігу відображає, що величина грошової маси залежить від кількості рівня цін (P) та суспільного продукту (Q), а також перебуває у зворотній залежності від швидкості обігу грошей (V). Це означає, що зростання виробництва та цін потребує більшої грошової маси, тоді як прискорення швидкості обігу зменшує потребу в додаткових грошових ресурсах. Саме цей закон формує межі та пропорції функціонування грошового обігу, забезпечуючи макроекономічну рівновагу та стабільність фінансової системи.

Таким чином, проведений аналіз дає підстави стверджувати, що підтримання стійкості, впорядкованості та збалансованості грошового обігу має вирішальне значення для нормалізації товарно-ринкових відносин у будь-якій економічній системі. Гроші, що перебувають в обігу, виконують особливу функцію: вони слугують інструментом суспільної оцінки витрат і результатів праці виробників, забезпечують розподіл створеного продукту між споживачами, опосередковують процеси обміну та формують економічні зв'язки між виробниками та споживачами.

1.2. Нормативно-правова база організації та регулювання грошового обігу

Нормативно-правове забезпечення організації та регулювання грошового обігу в Україні передбачає інтеграцію загальних принципів управління та контрольних механізмів, серед яких:

1. чітке розмежування зон відповідальності між державою та суб'єктами-учасниками грошового обігу;
2. формування раціональних та ефективних схем оперативного регулювання і контролю за грошовим обігом;
3. урахування динамічного розвитку банківської системи та забезпечення оптимального співвідношення між готівковими й безготівковими коштами для якісного функціонування економіки.

Правове забезпечення організації та регулювання грошового обігу в Україні реалізується через систему нормативних джерел різної юридичної сили. До них належать:

- закони (акти вищого органу державної влади, зокрема Конституція України та інші кодифіковані акти, що визначають основи грошових відносин);
- нормативні акти, які видаються органами державної влади та управління відповідно до їх компетенції;
- внутрішні банківські інструкції та розпорядження, що деталізують порядок здійснення операцій у сфері грошового обігу.

У додатку В (табл. 1.3) представлено основні законодавчі акти, що регламентують організацію та регулювання готівкового обігу в Україні [16-29]. Зосередимо увагу на ключових документах, які мають визначальне значення для функціонування грошового ринку.

Оскільки НБУ виступає головним регулятором грошового обігу, до його функцій належать:

- монопольне право на емісію національної готівкової валюти, включно з організацією її обігу, підтриманням пропорцій між номіналами монет та банкнот, а також вилученням зношених чи непридатних грошових знаків;
- встановлення та щоденне оприлюднення офіційного курсу гривні до іноземних валют, використання золотовалютних резервів, операцій з цінними паперами та інструментів монетарної політики для регулювання валютного курсу й грошової маси;
- забезпечення вилучення з обігу фальшивих, підроблених або таких, що втратили платіжні ознаки, грошових знаків, а також визначення порядку їх обміну на придатні до використання.

Державна «Стратегія монетарної політики НБУ» визначає основні цілі, принципи та інструменти монетарної політики, а також напрями її еволюції. У документі наголошується на узгодженні цілей цінової стабільності зі сприянням сталому економічному зростанню, що можливе лише за умови ефективної організації та регулювання грошового обігу [16].

Важливим документом є «Основні засади грошово-кредитної політики НБУ на», який визначає економічні прогнози та кількісні цілі щодо інфляції. [17] та слід зазначити, що на 2025 рік Рада НБУ підтвердила актуальність «Основних засад грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу», затверджених у вересні 2024 року.

Документ «Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2030 року» спрямована на збереження фінансової стабільності, залучення інвестицій та інтеграцію до ЄС, враховуючи виклики війни та зовнішніх шоків. Для досягнення цієї мети такі завдання:

1. Макроекономічна та фінансова стабільність.
2. Залучення інвестицій.
3. Євроінтеграція та гармонізація регулювання.
4. Цифровізація та інновації.
5. Відновлення та стійкість у воєнних умовах [18].

Оновлена стратегія розвитку фінансового сектору до 2030 року має

комплексний вплив на формування грошового ринку України. Вона визначає пріоритети макрофінансової стабільності, залучення інвестицій та гармонізацію регуляторних норм із європейськими стандартами, що створює основу для стійкого розвитку грошового обігу. Особливе значення має пункт цифровізації, адже саме він забезпечує трансформацію традиційних механізмів грошового обігу у напрямі розширення безготівкових розрахунків, впровадження інноваційних платіжних продуктів та розвитку електронної інфраструктури. Це сприяє зниженню частки готівки в обігу, підвищенню прозорості фінансових операцій та інтеграції України у глобальний цифровий фінансовий простір.

Слід наголосити, що одним із пріоритетних напрямів оптимізації та забезпечення прозорості готівкового обігу в Україні є розвиток безготівкових розрахунків. До цього напрямку належать роздрібні безготівкові платежі з використанням банківських платіжних карток, які ефективно функціонують за умов розвиненої платіжної інфраструктури. Такий підхід передбачає поступове скорочення частки готівки в обігу на користь безготівкових операцій.

Переваги розвитку безготівкового обігу України можна розподілити за трьома рівнями:

Для держави:

- розширення бази оподаткування завдяки прозорому веденню бізнесу;
- зниження масштабів тіньової економіки та декриміналізація фінансових операцій;
- скорочення витрат на обслуговування готівкового обігу.

Для комерційного сектору (підприємці, банківські установи):

- зменшення операційних витрат;
- розширення клієнтської бази завдяки додатковим перевагам і програмам лояльності (cash-back, rewards, co-brand тощо);
- зростання комісійних доходів і ліквідності;
- зниження фінансових ризиків.

Для фізичних осіб:

- підвищення рівня захисту від шахрайських дій (пограбування, підроблення

банкнот);

- зручність у використанні платіжних інструментів;
- доступ до додаткових сервісів і можливостей;
- легалізація доходів та уникнення практики «зарплат у конвертах».

На сучасному етапі Україна перебуває в процесі інтеграції до Європейського Союзу. Реалізація цього стратегічного курсу передбачає впровадження конкретних заходів у різних сферах, зокрема у банківській сфері, де розвиток безготівкових розрахунків виступає одним із ключових напрямів гармонізації з європейськими стандартами.

Таким чином, розвиток безготівкових розрахунків в Україні створює передумови для подальшої трансформації грошового ринку та його гармонізації з європейськими стандартами. Логічним продовженням цього процесу є впровадження цифрової валюти центрального банку — цифрової гривні, яка покликана забезпечити новий рівень прозорості, ефективності та інноваційності у сфері грошового обігу.

Слід звернути увагу на ініціативи НБУ впровадження цифрової гривні, яка розглядається як стратегічний напрям розвитку грошового ринку України, що відповідає глобальним тенденціям цифровізації фінансових систем (табл. 1.1).

Як свідчать дані табл. 1.1, протягом останніх семи років НБУ послідовно здійснював дослідження та опрацьовував можливості впровадження цифрової гривні (е-гривні). Наразі цей процес перебуває на етапі концептуальних напрацювань, однак його практична реалізація супроводжується низкою викликів. Цифрова валюта центрального банку має на меті забезпечити більш прозорий, безпечний та ефективний обіг грошей, знизити витрати на здійснення платежів і розширити доступ населення та бізнесу до сучасних фінансових послуг. Її використання сприятиме поступовому скороченню частки готівки в обігу, розвитку безготівкових розрахунків та інтеграції України у міжнародний цифровий фінансовий простір.

Таблиця 1.1

Етапи ініціатив НБУ щодо впровадження е-гривні

Період	Дії НБУ
2018-2020 рр.	перші дослідження НБУ щодо можливості запуску цифрової валюти центрального банку (CBDC).
2021 р.	ухвалено Закон «Про платіжні послуги», де вперше закріплено поняття «цифрові гроші Національного банку України».
2022–2023 рр.	НБУ презентував концепцію е-гривні для громадського обговорення, визначивши її як електронну форму національної валюти з правовим статусом законного платіжного засобу.
2024 р.	Проведено пілотні дослідження можливостей використання е-гривні у роздрібних платежах та для міжбанківських розрахунків.
2025-2026 рр.	Оновлення «Стратегії розвитку фінансового сектору до 2030 року» підтвердило цифровізацію як ключовий напрям, включно з перспективою впровадження цифрової гривні

Джерело: складено авторкою за матеріалами [29]

Водночас впровадження цифрової гривні потребує належного нормативно-правового забезпечення, технологічної інфраструктури та врахування ризиків кібербезпеки, що визначає її як комплексний інструмент модернізації грошового обігу.

Нормативно-правова база організації та регулювання грошового обігу в Україні постійно вдосконалюється та має прояв у таких напрямках:

- систематизація розпорошених положень шляхом прийняття окремого Закону України «Про систему грошового обігу в Україні»;
- поступове зниження частки готівки у загальному грошовому обігу;
- розвиток інфраструктури безготівкових розрахунків через встановлення обов'язкових вимог для кредитних організацій;
- впровадження сучасних банківських інформаційних технологій із використанням зарубіжного досвіду для удосконалення безготівкових операцій;

- стимулювання створення спеціалізованих установ та організацій, що забезпечують функціонування ринку послуг з організації готівкового обігу (зокрема аутсорсингових компаній та систем зберігання стратегічних резервів готівки).

Реалізація зазначених напрямів сприятиме трансформації взаємовідносин між НБУ та банками, між банківськими установами та їх клієнтами. Отже, оптимізація грошового обігу має ключове значення для стабілізації економіки держави та забезпечення цінової стабільності національної валюти.

1.3 Чинники впливу та монетарні інструменти НБУ у регулюванні грошового обігу

Сучасні умови функціонування грошового ринку України характеризуються низкою викликів, що істотно впливають на ефективність монетарної політики та стабільність грошового обігу (рис. 1.4)

Рис. 1.4. Ключові чинники впливу на формування грошового обігу

Джерело: складено авторкою за матеріалами [14,15]

З представленого рис. 1.4 наочно бачимо що до ключових чинників належать інфляційні ризики, спричинені як внутрішніми дисбалансами, так і зовнішніми шоками; воєнні події, які зумовлюють підвищені державні витрати та тиск на

валютний ринок; глобальні економічні потрясіння, що посилюють волатильність фінансових потоків; а також процеси цифровізації, які трансформують традиційні механізми обігу грошей і створюють нові інструменти регулювання. У таких умовах НБУ має забезпечувати гнучке поєднання класичних монетарних інструментів із сучасними технологічними рішеннями, аби підтримувати стабільність грошового обігу та відповідність його структури потребам економічного розвитку. Розглянемо в табл. 1.2 результат впливу цих чинників на грошовий обіг України.

Таблиця 1.2

Результат впливу ключових чинників на грошовий обіг України

Чинник впливу	Результат впливу на грошовий обіг
Інфляційні ризики	Підвищують вартість грошей, знижують купівельну спроможність, потребують жорсткішої монетарної політики
Військовий стан в країні	Зумовлюють додатковий тиск на бюджет, збільшення емісії та нестабільність валютного ринку
Зовнішні економічні шоки	Викликають коливання валютного курсу, вплив капіталу, зростання волатильності грошових потоків
Цифровізація фінансового сектору	Трансформує традиційні механізми обігу грошей, створює нові інструменти контролю та регулювання

Джерело: складено авторкою за матеріалами [14,15]

Таким чином, представлені у табл. 1.2 визначені ключові чинники формують середовище функціонування грошового ринку та окреслюють основні виклики для його стабільності. Саме у відповідь на ці виклики НБУ застосовує комплекс інструментів монетарної політики, які дозволяють регулювати обсяг і структуру грошового обігу та забезпечувати його відповідність потребам економічного розвитку.

Грошовий обіг як ключовий елемент фінансової системи держави потребує чітко визначених методичних підходів та інструментів організації й контролю. Саме вони забезпечують узгодженість між монетарною політикою центрального банку, діяльністю комерційних фінансових інститутів та потребами реального сектору економіки. Використання сучасних методичних засад дозволяє формувати ефективну

систему управління грошовими потоками, своєчасно ідентифікувати дисбаланси та мінімізувати ризики інфляційних чи девальваційних процесів. У цьому контексті інструменти організації та контролю грошового обігу виступають не лише технічними засобами регулювання, а й стратегічними механізмами забезпечення макроекономічної стабільності.

Насамперед слід окреслити роль НБУ [13], який виконує ключову функцію регулятора грошового ринку, здійснює системний та багатовекторний вплив на організацію грошового обігу. Його стратегічною метою у цій сфері є підтримання оптимального обсягу грошової маси та швидкості її обертання на рівні, що забезпечує цінову стабільність, стає економічне зростання та загальну фінансову стійкість держави. В умовах сучасної ринкової економіки НБУ переважно застосовує опосередковані, ринкові інструменти регулювання, які діють через зміну умов функціонування грошового та кредитного ринків. Використання прямих адміністративних методів обмежується винятковими ситуаціями, переважно у періоди масштабних кризових явищ, коли необхідне негайне втручання для стабілізації фінансової системи.

Таким чином, доцільно розглянути основні інструменти регуляторного впливу НБУ на грошовий обіг, зокрема облікову ставку як базовий механізм монетарної політики, яка є основним орієнтиром для вартості грошей в економіці [14]. Зміна облікової ставки транслюється на весь спектр відсоткових ставок у фінансовій системі, а саме від ставок за рефінансуванням для комерційних банків до ставок за кредитами та депозитами для підприємств і населення. Підвищення облікової ставки робить залучення коштів для банків дорожчим, що стимулює їх підвищувати власні відсоткові ставки. У результаті зростає вартість кредитів, зменшується попит на них, а розширення кредитування уповільнюється. Це безпосередньо впливає на обсяг грошової маси в обігу та сприяє зниженню інфляційного тиску. Навпаки, зниження облікової ставки здешевлює кредити, стимулює інвестиційну активність, споживчий попит і загальну економічну динаміку, що призводить до збільшення грошового обігу.

Ще одним важливим та гнучким інструментом монетарної політики є операції Національного банку України на відкритому ринку. Вони охоплюють купівлю-продаж державних цінних паперів та операції РЕПО, що дозволяють регулятору оперативно управляти рівнем ліквідності банківської системи. Купівля державних цінних паперів (пряме РЕПО або пряма купівля) забезпечує приплив гривневої ліквідності, збільшує банківські резерви та розширює кредитний потенціал комерційних банків, стимулюючи зростання грошового обігу. Натомість продаж цінних паперів (зворотне РЕПО або прямий продаж) вилучає надлишкову ліквідність, обмежує можливості кредитування та стримує розширення грошової маси. До інструментів відкритого ринку належить також випуск депозитних сертифікатів НБУ, які використовуються банками для розміщення тимчасово вільних коштів. Це є ефективним способом стерилізації надлишкової ліквідності та запобігання інфляційним ризикам. Гнучкість зазначених операцій забезпечує можливість тонкого налаштування монетарних умов відповідно до потреб ринку та стратегічних цілей грошово-кредитної політики України.

Важливу роль у регулюванні грошового обігу відіграють обов'язкові резерви. Це частина залучених банками коштів, яку вони зобов'язані тримати на кореспондентських рахунках в НБУ. Цей інструмент впливає на грошовий мультиплікатор, коефіцієнт, що показує, у скільки разів зростає грошова маса в обігу порівняно зі зростанням грошової бази (готівка та резерви банків у ЦБ). Підвищення норми обов'язкового резервування означає, що банки повинні "заморожувати" більший обсяг коштів, зменшуючи свої вільні резерви та, відповідно, кредитний потенціал. Це уповільнює розширення грошової маси. Зниження ж норми обов'язкового резервування звільняє кошти банків, збільшуючи їхню здатність до кредитування та стимулюючи грошовий обіг. Хоча цей інструмент є менш гнучким, ніж операції на відкритому ринку, його зміни мають системний та довгостроковий вплив на ліквідність банківської системи.

Важливу роль у забезпеченні стабільності грошового ринку відіграють постійно діючі механізми регулювання ліквідності та валютні інтервенції. До таких механізмів належать кредити та депозити «овернайт», які дають змогу банкам

оперативно задовольняти короткострокові потреби у ліквідності або розміщувати надлишкові кошти безпосередньо в НБУ за фіксованими ставками. Застосування цих інструментів формує так званий «процентний коридор», у межах якого коливаються міжбанківські відсоткові ставки, що забезпечує стабільність на грошовому ринку та контроль вартості грошей. Валютні інтервенції, хоча й належать до інструментів валютної політики, мають прямий вплив на грошовий обіг. Купівля іноземної валюти Національним банком збільшує гривневу ліквідність, тоді як її продаж призводить до вилучення національної валюти з обігу та скорочення грошової маси.

Таким чином, валютні інтервенції виконують подвійне завдання: згладжують коливання обмінного курсу та водночас виступають дієвим інструментом управління обсягом грошової маси.

Усі ці інструменти взаємодоповнюють один одного та використовуються НБУ в комплексі для досягнення цілей монетарної стабільності. Рішення щодо їх застосування приймаються на основі постійного аналізу макроекономічної ситуації, інфляційних очікувань, стану фінансової стабільності та динаміки зовнішніх факторів. Ефективне та своєчасне використання цих інструментів дозволяє НБУ не тільки впливати на обсяг грошового обігу, а й підтримувати його стабільність, що є запорукою стійкого функціонування всієї економіки України (табл.1.3).

Як бачимо з представленої таблиці 1.3, усі інструменти монетарної політики НБУ є взаємопов'язаними та застосовуються комплексно для досягнення цілей регулювання грошового обігу країни. Їх використання здійснюється з урахуванням поточного стану економіки, інфляційних очікувань, рівня фінансової стабільності та зовнішніх викликів. Гнучке та своєчасне застосування зазначених інструментів дозволяє НБУ ефективно впливати на обсяг і структуру грошової маси, забезпечуючи стабільність грошового обігу та його відповідність потребам економічного розвитку.

Таблиця 1.3

Монетарні інструменти НБУ та їх роль у регулюванні грошового обігу

Інструмент впливу	Механізм впливу на грошовий обіг	Наслідок для грошового обігу
Облікова ставка	Зміна вартості рефінансування для банків та орієнтир для ринкових ставок	Прямий вплив на вартість кредитів, регулювання попиту на гроші
Операції на відкритому ринку	Купівля/продаж цінних паперів, рефінансування/мобілізація ліквідності	Оперативне регулювання обсягу ліквідності у банків, вплив на грошову масу
Обов'язкові резерви	Зміна частки залучених коштів, які банки зобов'язані резервувати	Зміна кредитного потенціалу банків, вплив на грошовий мультиплікатор
Постійно діючі механізми ліквідності	Надання/залучення ліквідності за ініціативою банків за фіксованими ставками	Формування "процентного коридору", згладжування коливань ліквідності
Валютні інтервенції	Купівля/продаж іноземної валюти на міжбанківському ринку	Прямий вплив на гривневу ліквідність через валютні операції

Джерело: складено авторкою за матеріалами [14,15]

Саме через ці механізми НБУ реалізує свою функцію регулятора грошового обігу, що є ключовим чинником підтримання макрофінансової стабільності України.

Для проведення аналітичного огляду у розділі 2 кваліфікаційної роботи ми розглянемо кількісні показники грошового обігу. Вони дадуть змогу оцінити обсяг і структуру грошової маси, простежити механізми її формування та визначити взаємозв'язок між грошовим обігом і ключовими економічними процесами — виробництвом, зайнятістю, доходами та цінами. Використання цих показників забезпечує можливість комплексної оцінки ефективності монетарної політики та її впливу на стабільність національної економіки (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Показники оцінки грошового обігу		
Макроекономічні індикатори	Показники за «формами» грошей	Показники грошової маси за агрегатним методом:
-грошовий обіг; -швидкість обігу грошей; -номінальна грошова маса; -реальна грошова маса; -індекс споживчих цін; -коефіцієнт доларизації; -коефіцієнт монетизації	-готівкова грошова маса; -безготівкова грошова маса; -грошовий мультиплікатор; -грошова база; -цінні папери; -золотовалютні резерви	- грошовий агрегат M0; - грошовий агрегат M1; - грошовий агрегат M2; - грошовий агрегат M3

Джерело: складено авторкою за матеріалами [30]

Отже, кількісні показники грошового обігу виступають ключовим інструментом для комплексного аналізу стану грошового ринку. Вони не лише відображають обсяг та структуру грошової маси, а й дозволяють оцінити ефективність механізмів її формування та простежити взаємозв'язок із базовими економічними процесами. Саме їх використання забезпечує можливість обґрунтованої оцінки результативності монетарної політики та визначення її впливу на стабільність національної економіки й цінову динаміку.

Висновки до розділу 1

Дослідження економічної сутності грошового обігу показало, що він є фундаментальною категорією фінансової системи, яка забезпечує взаємозв'язок між виробництвом, розподілом, обміном і споживанням суспільного продукту. Аналіз наукових джерел засвідчив відсутність єдиного підходу до його трактування, проте виокремлено три основні концепції: функціонально-операційний, статистично-кількісний та відтворювально-системний. Важливою є відмінність між поняттями «грошовий оборот» і «грошовий обіг», де перший відображає макроекономічний рівень руху капіталу, а другий — конкретний процес переміщення коштів у готівковій та безготівковій формах.

Грошовий обіг виступає ключовим механізмом трансмісії монетарної політики НБУ, впливаючи на інфляцію, стабільність валюти та стійкість банківської системи. Він формує канали руху коштів між різними суб'єктами економіки, забезпечує функціонування грошового ринку та інтегрується у світовий фінансовий простір.

Нормативно-правове забезпечення грошового обігу в Україні формує цілісну систему управління та контролю, яка поєднує законодавчі акти, нормативні документи державних органів та внутрішні регламенти банківських установ. Важливим є чітке розмежування відповідальності між державою та учасниками грошового ринку, що забезпечує ефективність регулювання та стабільність фінансової системи. Центральну роль у цьому процесі відіграє НБУ, який здійснює емісію національної валюти, регулює валютний курс, контролює грошову масу та забезпечує вилучення з обігу непридатних чи фальшивих грошових знаків.

Подальший розвиток нормативно-правової бази України спрямований на систематизацію розпорошених положень, зниження частки готівки у загальному обігу та стимулювання безготівкових розрахунків. Це відповідає стратегічним документам державного рівня, зокрема «Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2030 року», яка визначає пріоритети макрофінансової стабільності, інвестиційної привабливості та цифровізації. Особливе значення має впровадження сучасних банківських технологій та ініціатив щодо цифрової гривні, що забезпечує інтеграцію України у глобальний фінансовий простір.

Таким чином, нами було визначено, що нормативно-правова база організації та регулювання грошового обігу постійно вдосконалюється, створюючи умови для оптимізації взаємовідносин між державою, банківськими установами та їх клієнтами. Її розвиток є ключовим чинником стабілізації економіки та підтримання цінової стабільності національної валюти, а цифровізація та інновації визначають перспективні напрями модернізації грошового ринку України.

Сучасний грошовий ринок України функціонує в умовах значних викликів, серед яких інфляційні ризики, зовнішні економічні потрясіння, воєнні події та процеси цифровізації. Ці чинники формують середовище грошового обігу та визначають потребу у гнучкому застосуванні монетарних інструментів. НБУ, як

головний регулятор, поєднує класичні механізми монетарної політики з сучасними технологічними рішеннями, забезпечуючи стабільність грошового ринку та його відповідність потребам економічного розвитку.

Комплекс інструментів НБУ, такий як облікова ставка, операції на відкритому ринку, обов'язкові резерви, постійно діючі механізми ліквідності та валютні інтервенції — взаємодоповнює один одного й використовується залежно від макроекономічної ситуації. Їхнє ефективне застосування дозволяє регулятору управляти обсягом і структурою грошової маси, стримувати інфляційний тиск, підтримувати ліквідність банківської системи та забезпечувати цінову стабільність. У результаті монетарна політика НБУ виступає ключовим чинником макрофінансової стійкості та сталого економічного розвитку України.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ГРОШОВОГО ОБІГУ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз грошового обігу України у взаємозв'язку з макроекономічними індикаторами

Стабільність функціонування грошового обігу забезпечується наявністю оптимальної кількості грошей у системі. Обсяг грошової маси виступає ключовим показником стану грошового обігу та ринкової кон'юнктури країни. Зміни цього показника безпосередньо впливають на інтенсивність руху грошей та формування платоспроможного попиту. Характеристика грошового обігу здійснюється за допомогою системи кількісних індикаторів, що відображають збалансованість обсягу та структури грошової маси в економіці [31]. Зазначені показники доцільно визначати за трьома основними блоками: макроекономічними індикаторами, грошовим обігом за «формами» грошей, а також грошовим обігом, що характеризується показниками грошових агрегатів та їх складовими.

Слід підкреслити, що взаємозв'язок між окремими блоками забезпечує можливість використання системи в цілому для коригування та уточнення її складових показників, а також для здійснення ефективного грошово-кредитного регулювання економіки країни.

Отже, проведемо детальний аналіз кожного із зазначених блоків і показників, що входять до їх складу.

Показниками, що визначають вплив на формування грошового обігу в Україні, є зміни основних макроекономічних індикаторів, які відображають взаємозв'язок грошового обігу з реальним сектором економіки.

Першим блоком оцінювання грошового обігу виступають макроекономічні індикатори, до яких доцільно віднести платіжний оборот, обсяг номінальної та реальної грошової маси, швидкість обігу грошей, а також рівні доларизації та монетизації економіки.

Аналіз грошового ринку України доцільно проводити за період 2015–2026 рр. (станом на кінець кожного року), вибір саме цього інтервалу зумовлене його високою напруженістю для національної економіки, а саме починаючи з 2015 року НБУ визначив стратегічний курс банківської системи на модернізацію та стійкість у мінливих умовах, з 2020 р. країна зіткнулася з глобальними викликами, спричиненими пандемією COVID-19, а з 2022 р. — із наслідками повномасштабної війни. Сукупність цих факторів істотно вплинула на динаміку грошового обігу та визначила необхідність комплексного дослідження його стану в зазначений період.

Отже, аналіз грошового обігу доцільно розпочати з дослідження платіжного обороту, оскільки він є первинною та найбільш узагальненою формою прояву руху грошей в економіці. Платіжний оборот відображає реальні процеси обміну товарів і послуг, забезпечує взаємозв'язок між виробництвом, споживанням та фінансовою сферою. Саме через нього простежується вплив макроекономічних показників на стан грошового обігу, адже зміни у структурі та динаміці платежів безпосередньо визначають інтенсивність руху грошової маси, рівень платоспроможного попиту та фінансову стійкість економіки. Платіжний оборот тісно пов'язаний із показником ВВП, що характеризує сукупну вартість товарів та послуг, створених у країні протягом визначеного періоду. Кожна операція у виробничому та споживчому секторах супроводжується відповідним грошовим потоком, що формує обсяг платіжного обороту. Таким чином, динаміка ВВП виступає базовим чинником, який визначає масштаби та структуру платіжного обороту, а їхній взаємозв'язок забезпечує відображення реальних економічних процесів у грошовій сфері.

Динаміку показників платіжного обороту України у 2015–2025 рр. станом на кінець року, млн грн, розглянемо на рис. 2.1.

Динаміка платіжного обороту України у 2015–2025 рр. демонструє суттєві коливання, що відображають вплив як внутрішніх, так й процесів, зумовлених зовнішнім середовищем. Отже, у період 2019–2021 рр. спостерігалось зростання номінального та реального ВВП, що свідчить про поступове розширення платіжного обороту та активізацію економічної діяльності. Водночас у 2022 р. зафіксовано спад

реального ВВП, що зумовлено кризовими явищами, спричиненими повномасштабною війною, і відповідно скороченням платіжного обороту.

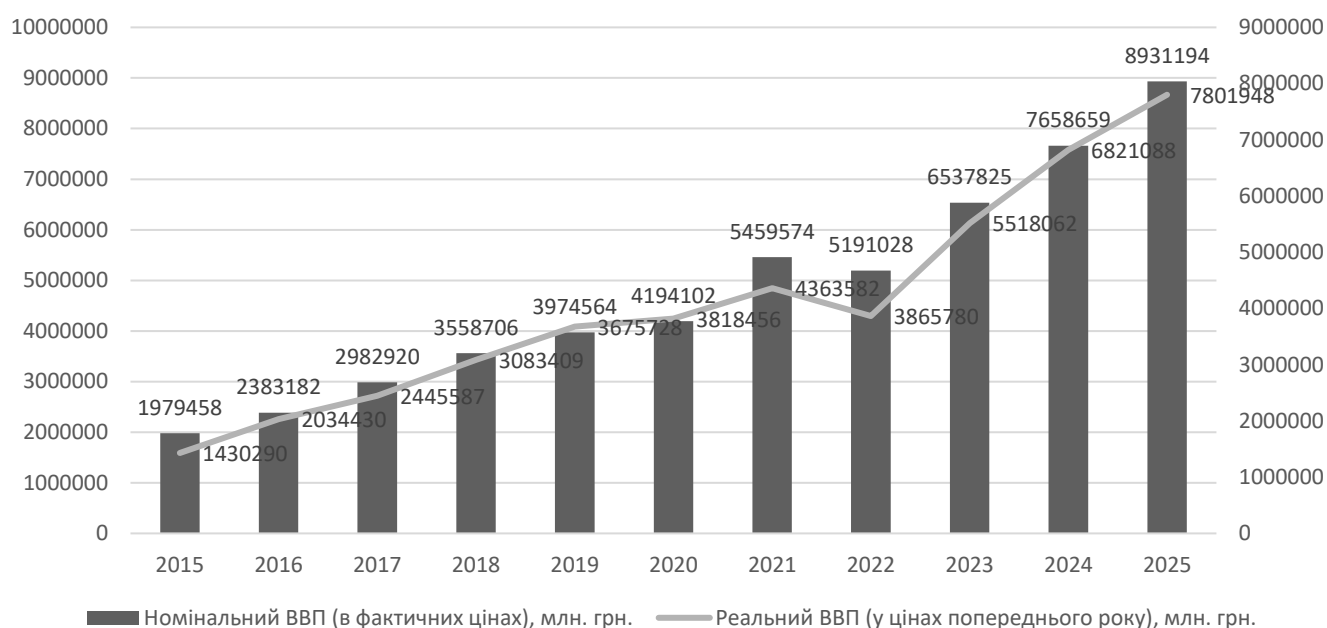

Рис. 2.1. Динаміка показників платіжного обороту України за 2015–2025 рр., станом на кінець року, млн грн

Джерело: складено авторкою за матеріалами [32,33]

Починаючи з 2023 р., динаміка показників свідчить про відновлення економічної активності: номінальний ВВП зростає швидшими темпами, ніж реальний, що відображає як інфляційні процеси, так і поступове відновлення виробництва та споживання. Зростання платіжного обороту у 2024–2025 рр. підтверджує тенденцію до стабілізації фінансової системи та процесу трансформації в нових умовах.

З огляду на це, платіжний оборот України у зазначений період характеризується високою чутливістю до макроекономічних шоків, але водночас демонструє здатність до відновлення. Його динаміка тісно корелює з показниками ВВП, що підтверджує ключову роль платіжного обороту як індикатора стану грошового ринку та загальної економічної кон'юнктури країни.

Наступним важливим макроекономічним індикатором виступає номінальна та реальна грошова маса, динаміка якої визначається впливом індексу споживчих цін.

Саме цей показник коригує величину реальної грошової маси, відображаючи інфляційні процеси в економіці. У сучасних умовах проблема регулювання інфляції посідає центральне місце в наукових поглядах та практичній діяльності реалізації монетарної політики. Оптимальне вирішення цього завдання полягає у підтриманні інфляції на мінімально допустимому рівні, що забезпечує стабільність та повноцінне функціонування економіки.

У 2014–2017 рр. політична та економічні кризи в Україні спричинили суттєві дисбаланси ключових макроекономічних пропорцій, що негативно позначилися на функціонуванні банківської системи. Це проявилось у зростанні інфляційного тиску, відпльві коштів фізичних осіб, підвищенні рівня доларизації та зниженні купівельної спроможності національної валюти.

На початку 2020 р. пандемія COVID-19 ускладнила досягнення середньострокової цілі НБУ щодо утримання інфляції на рівні 5%. Уже наприкінці 2021 р. інфляційний показник зріс до 10%, що засвідчило посилення цінових дисбалансів. Подальший розвиток подій, пов'язаний із повномасштабною війною з 2022 р., істотно вплинув на динаміку реального ВВП, поглибивши макроекономічні ризики.

Водночас за 2025 р. НБУ вдалося стабілізувати ІСЦ, що становив 8% та сигналізує про процеси поступового відновлення індекс споживчих цін на рівні 8%, що свідчить про поступове відновлення ефективності монетарної політики. Перспективною метою визначено досягнення рівня інфляції у 5% до 2027 р., що відповідає стратегічним орієнтирам забезпечення макроекономічної стабільності та сталого розвитку економіки [33 - 36].

На рисунку 2.2 представлено динаміку номінальної та реальної грошової маси України у 2015–2025 рр., що відображає вплив індексу споживчих цін на їхні показники.

Відповідно до наведених даних, за період аналізу номінальна грошова маса України демонструвала стійке зростання, що відображає розширення грошового обігу та інфляційний вплив на економіку. Водночас реальна грошова маса змінювалася нерівномірно, коригуючись під впливом індексу споживчих цін.

Зростання ІСЦ у кризові роки (2015–2022) призвело до суттєвого розриву між номінальними та реальними показниками, що відображає тенденцію до зниження купівельної спроможності грошей. Починаючи з 2023 р., спостерігається поступове відновлення реальної грошової маси, що відображає стабілізацію інфляційних процесів та адаптацію монетарної політики до нових умов.

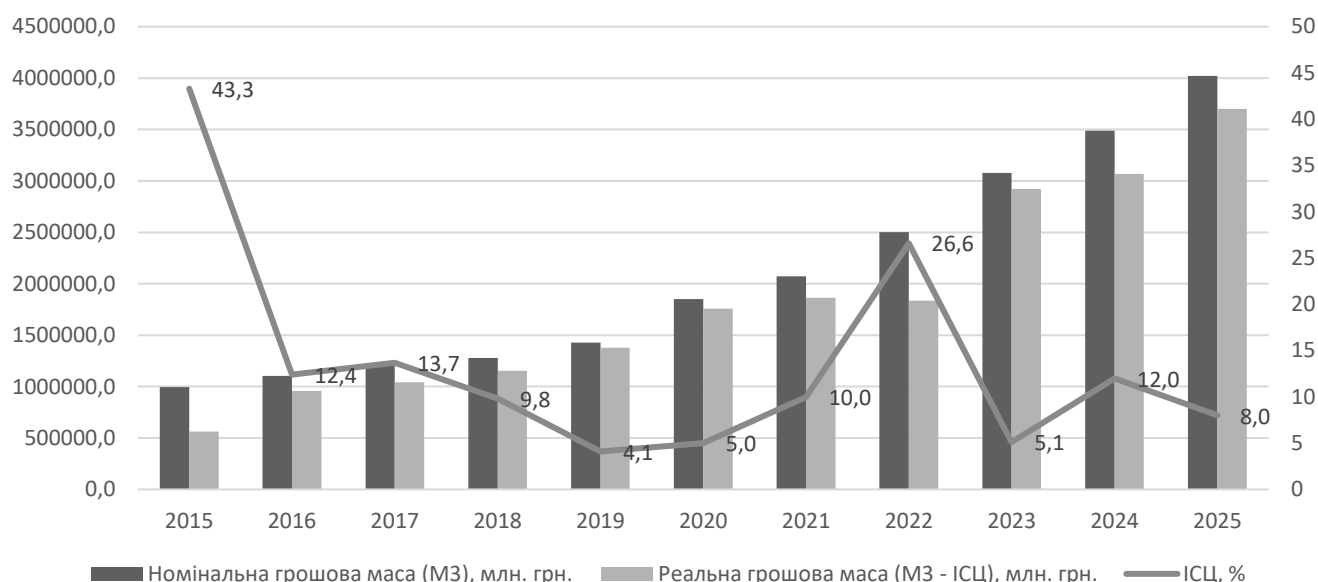

Рис. 2.2. Динаміка номінальної та реальної грошової маси України під впливом ІСЦ за 2015–2025 рр., станом на кінець року, млн. грн., %

Джерело: складено авторкою за матеріалами [36]

Важливим макроекономічним індикатором, що визначає кількісні зміни грошового обігу, є коефіцієнт монетизації, «макроекономічний показник, що характеризує ступінь забезпеченості економіки грошима, необхідними для здійснення платежів і розрахунків, та відображає забезпеченість процесів виробництва і споживання відповідною грошовою масою» [37].

Коефіцієнт монетизації виконує комплексну функцію: з одного боку, він відображає рівень забезпеченості національної економіки грошовими ресурсами, необхідними для її стабільного функціонування; з іншого — виступає індикатором суспільної довіри як до національної валюти, так і до монетарної політики, що реалізується НБУ. Динаміка коефіцієнта монетизації в Україні у 2015–2025 рр.

представлено на рисунку 2.3, що дає змогу простежити його зміни протягом зазначеного періоду.

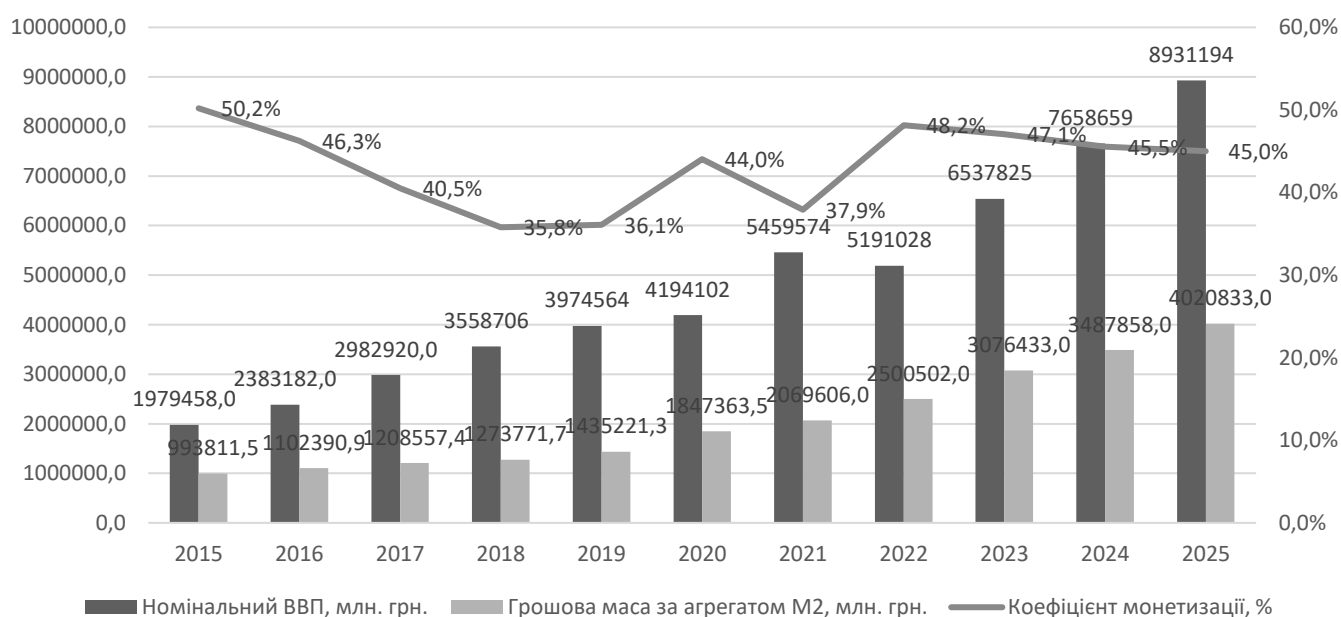

Рис. 2.3. Динаміка рівня коефіцієнта монетизації України за 2015–2025 рр., станом на кінець року, млн., грн, %

Джерело: складено авторкою за матеріалами [36]

У 2015–2025 рр. коефіцієнт монетизації України характеризувався коливаннями, що відображають взаємозв'язок між динамікою номінального ВВП та грошової маси (агрегат M2). У 2015–2018 рр. коефіцієнт монетизації в Україні демонстрував стійку тенденцію до зниження: від 50,2% у 2015 р. до 35,8% у 2018 р. Це свідчить про те, що темпи зростання номінального ВВП значно перевищували динаміку грошової маси, що зумовило зменшення рівня забезпеченості економіки грошовими ресурсами. Така зміна відображає процеси структурної трансформації та поступове скорочення ролі грошової маси у відносному вимірі, що може бути інтерпретовано як ознака підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та посилення впливу немонетарних факторів на економічний розвиток.

У 2019–2020 рр. зростання показника з 36,1% до 44,0% демонструє активізацію грошового обігу та підтверджує підвищення суспільної довіри до національної валюти. Водночас у 2021 р. коефіцієнт знизився до 37,9%, що було наслідком інфляційного тиску та структурних дисбалансів. У 2022 р. відбулося різке підвищення

рівня монетизації до 48,2%, що пояснюється зростанням грошової маси на тлі скорочення реального ВВП унаслідок повномасштабної війни. У наступні роки (2023–2025) коефіцієнт утримувався на рівні 45–47%, що демонструє процес поступового вирівнювання макроекономічних пропорцій та стабілізацію монетарної політики.

Загалом, динаміка коефіцієнта монетизації у 2019–2025 рр. відображає високу чутливість грошового ринку до кризових явищ, але водночас засвідчує здатність фінансової системи до адаптації та створює передумови для досягнення середньострокових цілей монетарного регулювання.

Швидкість обігу грошей є ключовим макроекономічним показником, що поєднує грошову сферу з реальним сектором економіки. Вона дозволяє оцінити ефективність використання грошової маси, визначити рівень економічної активності та своєчасно коригувати монетарну політику для забезпечення стабільності та збалансованого розвитку. Динаміка показника швидкості обігу грошей в Україні за 2015–2025 рр. розглянемо на рисунку 2.4.

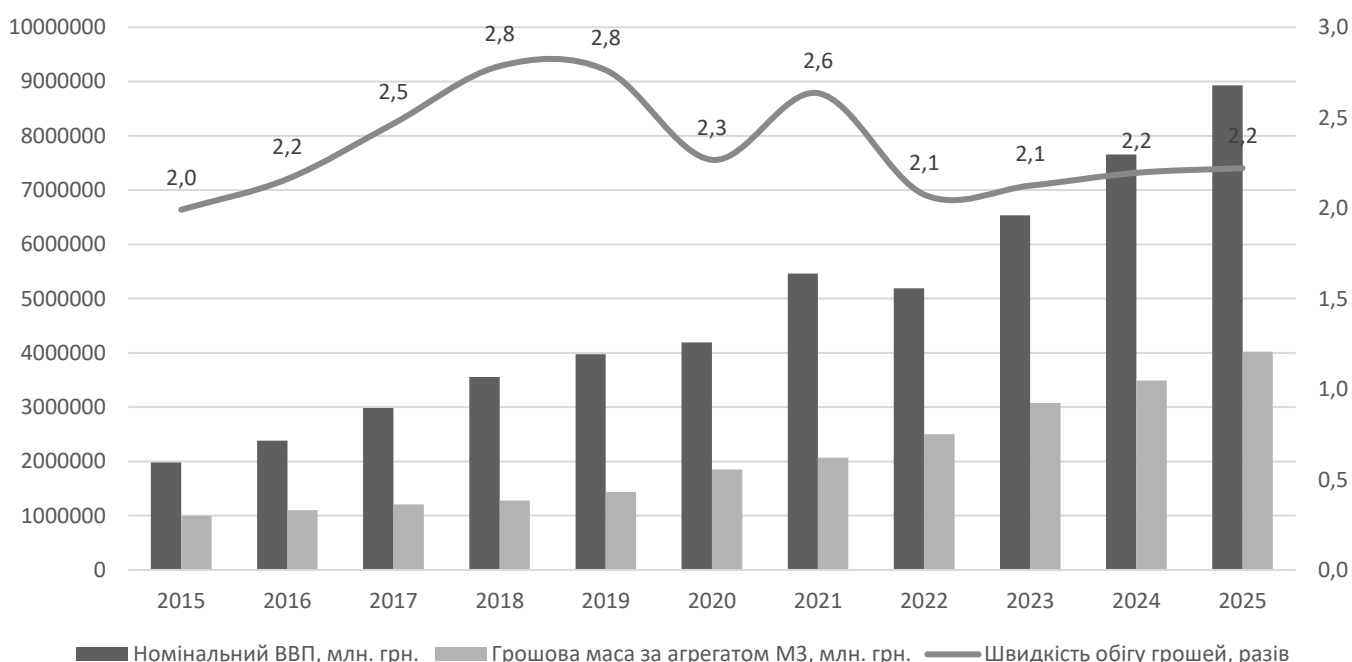

Рис. 2.4. Динаміка показника швидкості обігу грошей в Україні за 2015–2025 рр., станом на кінець року, млн грн, разів

Джерело: складено авторкою за матеріалами [36]

У 2015–2019 рр. швидкість обігу грошей в Україні демонструвала поступове зростання: від 2,0 до 2,8 раза. Це свідчить про активізацію економічних процесів, коли кожна грошова одиниця використовувалася частіше для забезпечення обороту товарів і послуг. Така динаміка відображала як зростання номінального ВВП, так і відносно повільніший приріст грошової маси, що підвищувало інтенсивність використання грошей у господарському обороті.

У 2020 р. показник знизився до 2,3 раза, що було зумовлено впливом пандемії COVID-19, уповільненням економічної активності та зростанням грошової маси. У 2021 р. відбулося часткове відновлення до 2,6 раза, проте у 2022–2023 рр. швидкість обігу знову знизилася до 2,1 раза, що відображає вплив повномасштабної війни, структурних дисбалансів та зростання інфляційних ризиків. У 2024–2025 рр. показник стабілізувався на рівні 2,2 раза і є індикатором поступового відновлення економічної активності та адаптацію грошового ринку до нових умов.

Загалом, рівень швидкості обігу грошей близько 2 рази є допустимим і свідчить про відносну рівновагу між грошовою масою та економічною активністю. Для України у 2023–2025 рр. така стабілізація означає поступове відновлення фінансової системи після кризових явищ та створює передумови для сталого розвитку країни.

Ступінь валютної залежності (рівень доларизації) є важливим макроекономічним індикатором, що характеризує рівень фінансової стабільності та довіри до національної валюти. Його зниження свідчить про зміцнення дієвості монетарної політики та досягнення стабілізації економіки, тоді як зростання сигналізує про ризики девальвації, інфляційного тиску та залежність від зовнішніх валютних чинників.

Для України допустимим рівнем доларизації є близько 20%, що відповідає міжнародним стандартам і забезпечує баланс між використанням національної та іноземної валюти. Зниження фактичного рівня до цього показника є стратегічною метою НБУ, адже воно сприятиме зміцненню фінансової стабільності та нейтралізації валютних ризиків (рис. 2.5).

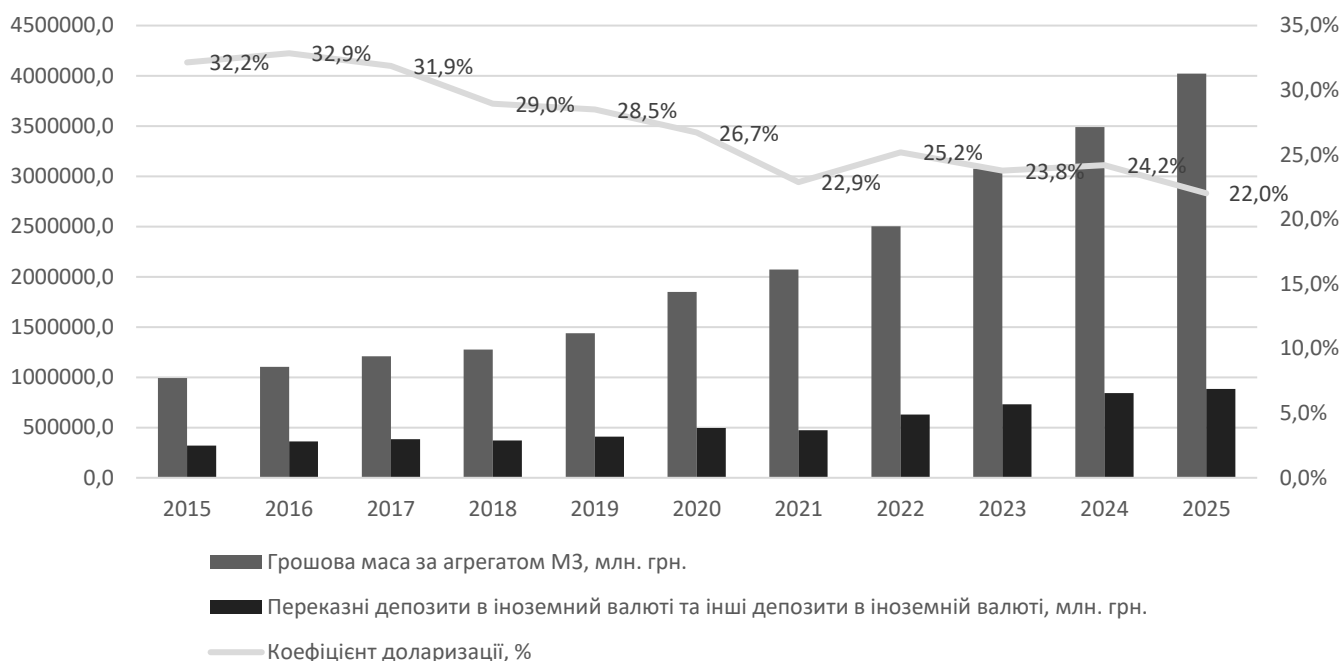

Рис. 2.5. Динаміка рівня доларизації за 2015–2025 рр., станом на кінець року, млн, грн, %

Джерело: складено авторкою за матеріалами [36,38]

За результатами проведеного аналізу можемо зазначити, що за 2015–2025 рр. коефіцієнт доларизації в Україні демонстрував поступове зниження з понад 32% до 22%. Це свідчить про скорочення залежності банківської системи від іноземної валюти та зростання ролі національної грошової маси у фінансовому обігу. Зменшення питомої ваги валютних депозитів у структурі М3 відображає посилення довіри до гривні та ефективність заходів регулятора щодо стабілізації грошового ринку.

Водночас динаміка показника характеризується певними коливаннями, зокрема у 2022–2024 рр., що було зумовлено зовнішніми та кризовими чинниками. Проте загальний тренд є позитивним: поступове зниження рівня доларизації свідчить про зміцнення фінансової стійкості, зменшення валютних ризиків та наближення структури грошового обігу України до міжнародних стандартів.

Для узагальнення результатів першого блоку аналізу грошового обігу, що охоплює оцінку ключових макроекономічних показників за 2015–2025 рр., сформовано таблицю 2.1. Вона систематизує основні параметри, відображаючи їхню

динаміку та дозволяючи комплексно оцінити тенденції розвитку грошово-кредитної системи України у зазначений період.

Таблиця 2.1

Динаміка макроекономічних показників грошового обігу України
за 2015–2025 рр., станом на кінець року, млн грн, %, разів

Показники	Динаміка (+, -)	Позитивні трансформації	Дестабілізаційні детермінанти
Платіжний оборот, млн. грн.	+6 951 736	Розширення економіки, зростання номінальних обсягів	Частково інфляційне зростання, девальваційний вплив
Швидкість обігу грошей, разів	+0,2	Контрольований рівень інфляції у межах допустимих значень	Збереження інфляційного тиску, ризики для купівельної спроможності
Номінальна грошова маса, млн. грн.	+ 3027250,0	Розширення грошового обігу, підвищення монетизації	Ризик інфляційного навантаження
Реальна грошова маса, млн. грн.	+3135973,9	Зростання купівельної спроможності, адаптація до криз	Висока залежність від інфляційних коливань
Коефіцієнт монетизації, %	-5,2	Підвищення ролі гривні в обслуговуванні економіки	Надмірна монетизація може створювати інфляційні ризики
Коефіцієнт доларизації, %	-10,1	Зміцнення довіри до гривні, зниження валютних ризиків	Збереження значної частки валютних активів (22%)
Валютний курс, грн.	+20,0	Адаптація фінансової системи до зовнішніх шоків	Девальвація гривні, зростання імпорتنих цін

Джерело: складено та розраховано авторкою за матеріалами [35,36,38]

Отже, за 2015–2025 рр. грошовий обіг в Україні зазнав суттєвих трансформацій, що відображено у динаміці ключових макроекономічних індикаторів. ВВП підвищився понад 6,9 трлн грн, що свідчить про номінальне розширення економіки, хоча частково зумовлене інфляційними чинниками.

Зниження індексу споживчих цін (ІСЦ) в Україні з 43,3% у 2015 р. до 8% у 2025 р. свідчить про суттєве уповільнення інфляційних процесів та формування більш стабільного цінового середовища. Така динаміка є показником поступового оздоровлення макроекономічної ситуації, зменшення інфляційних очікувань та підвищення ефективності використання грошово-кредитних інструментів. На нашу

думку, зменшення ІСЦ є результатом цілеспрямованої монетарної стратегії, що забезпечила поступове наближення України до міжнародних стандартів цінової стабільності.

Водночас коефіцієнт монетизації знизився на 5,2%, що є негативним явищем для економіки України та, навпаки, коефіцієнт доларизації знизився на 10,1%, що свідчить про поступове зменшення залежності економіки від іноземної валюти та підвищення ролі гривні у фінансових розрахунках. За 10 років аналізу зростання валютного курсу на 20 грн відображає макроекономічні виклики, проте загальна тенденція демонструє рух у напрямі стабілізації та зміцнення національної грошової системи.

За результатами дослідження нами визначено, що аналіз грошового обігу України у взаємозв'язку з макроекономічними показниками засвідчує складну, але адаптивну динаміку грошового обігу, що формувалася під впливом внутрішніх реформ, зовнішніх шоків та трансформаційних процесів в економіці України.

2.2. Аналіз грошового обігу України за формами грошей

Наступним етапом аналізу грошового обігу України є його оцінка за формами грошей та відповідними показниками. До цього блоку належать: готівковий і безготівковий обіг, грошова (монетарна) база, грошовий мультиплікатор, цінні папери та світові гроші (золотовалютні резерви).

Першим показником виступає співвідношення готівкових і безготівкових коштів. Готівковий обіг охоплює суму грошей, що використовується у процесі товарообміну, наданні послуг та здійсненні платежів. Безготівковий обіг, своєю чергою, відображає рух коштів шляхом перерахування з рахунку платника на рахунок отримувача без участі готівки.

Варто зазначити, що у більшості країн світу простежується тенденція до скорочення частки готівки в структурі грошового обігу національних валют. Проте

темпи цього процесу є повільнішими, ніж в Україні. Так, у розвинених економіках частка готівки зазвичай не перевищує 3–9%. Водночас у грошовій системі України готівковий обіг займає значно вагомніше місце (рис. 2.6).

Аналіз структури грошового обігу України у 2012–2025 рр. свідчить про стійку тенденцію до зростання ролі безготівкових коштів у загальній грошовій масі. Якщо на початку періоду (2012 р.) готівковий обіг становив близько 570 млрд грн, а безготівковий – понад 2,06 трлн грн, то на кінець періоду (2025 р.) обсяги готівки зросли до 960 млрд грн, тоді як безготівкові кошти перевищили 2,19 трлн грн.

Таким чином, частка готівки у структурі грошового обігу залишається значною, але демонструє поступове зниження відносно безготівкових форм. У розвинених країнах світу готівка становить лише 3–9% загальної грошової маси, тоді як в Україні цей показник є вищим, що свідчить про повільніший перехід до цифрових форм розрахунків.

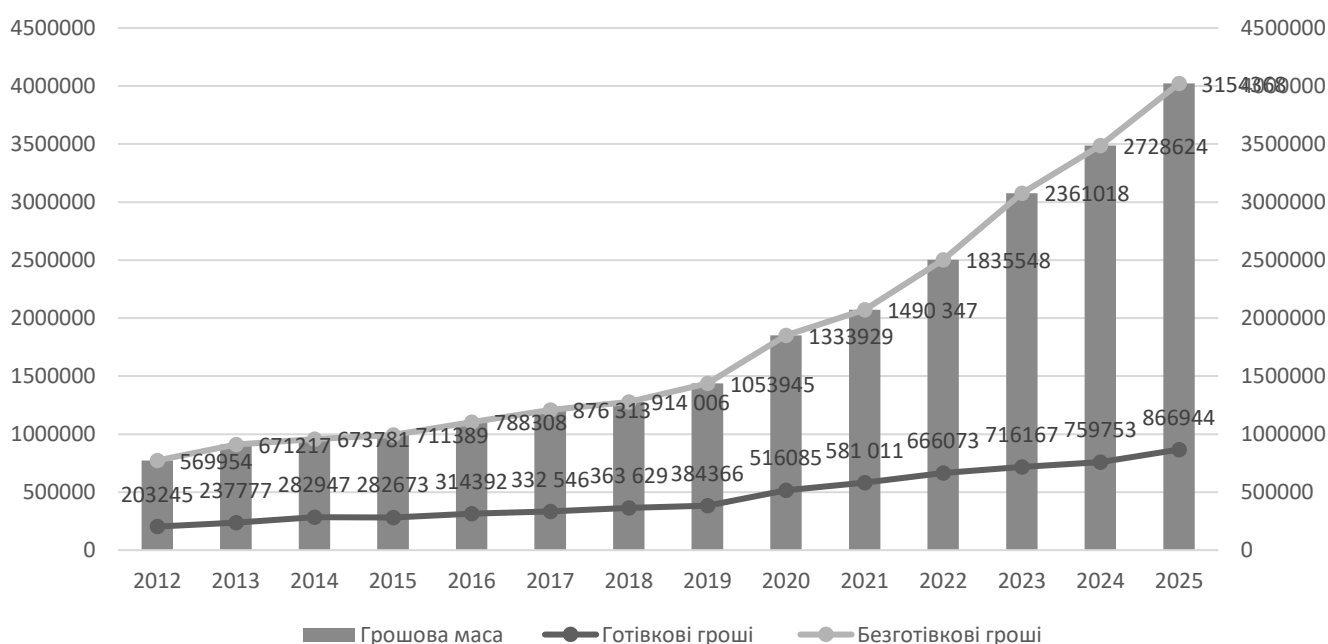

Рис. 2.6. Динаміки обсягів готівкового та безготівкового обігів в загальній структурі грошового обігу України за 2015 – 2025 рр., станом на кінець року, млн грн.

Джерело: складено та розраховано авторкою за матеріалами [36]

Зростання безготівкових коштів у 2025 р. порівняно з 2012 р. більш ніж у 10 разів відображає активну цифровізацію фінансової системи, розвиток банківських

технологій та поширення електронних платіжних інструментів. Водночас готівковий сегмент зберігає вагоме місце, що пояснюється культурними та інституційними особливостями української економіки, а також рівнем довіри населення до банківської системи.

Отже, на кінець досліджуваного періоду структура грошового обігу України характеризується домінуванням безготівкових коштів, які формують понад дві третини грошової маси, тоді як готівка поступово втрачає свою питому вагу. Це підтверджує стратегічний напрямок розвитку фінансової системи України у бік цифрової трансформації та інтеграції у світові тенденції.

Слід окремо звернути увагу, що протягом останніх 20 років ключовим інструментом розвитку безготівкових розрахунків в Україні стали банківські платіжні картки. Їх поширення забезпечило суттєве зростання частки безготівкових операцій у загальній структурі грошового обігу. Особливо інтенсивна динаміка спостерігається впродовж 2015 – 2020 рр.: частка безготівкових платежів із використанням платіжних карток зросла до 61,1 %. Такий результат зумовлений активним розвитком електронного банкінгу, розширенням ринку платіжних карток, а також збільшенням кількості платіжних терміналів, що сприяло формуванню сучасної інфраструктури для здійснення безготівкових операцій.

Ця тенденція свідчить про поступову трансформацію платіжної системи України у напрямі цифровізації та наближення до міжнародних стандартів фінансових послуг, де домінують безготівкові форми розрахунків.

Представлені в таблиці 2.2 показники відображають, що упродовж 2015–2025 рр. платіжні картки, емітовані банками України, трансформувалися з додаткового інструменту розрахунків у ключовий елемент національної платіжної інфраструктури. Кількість активних карток зросла з 33 млн одиниць у 2015 р. до понад 65 млн у 2025 р., що свідчить про суттєве розширення охоплення населення банківськими послугами.

Таблиця 2.2

Сума та кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих банками
Україна за 2015 – 2025 рр., станом на кінець року, млн, грн, %

Роки	Кіль- кість карток, тис. шт.	Сума операцій					Кількість операцій				
		Усього	Безготівкові платежі		Отримання		Усього	Безготівкові платежі		Отримання	
					готівки					Готівки	
			Млн. грн.	Питома вага	Млн. грн.	Питома вага		Млн. грн.	Питома вага	Млн. грн.	Пито ма вага
2015	33 042	1 232 796	384 795	31,2%	848 001	68,8%	1 965	1 287	65,5%	678	34,5%
2016	30 838	1 610 260	571 275	35,5%	1 038 985	64,5%	2 513	1 775	70,6%	738	29,4%
2017	32 389	2124678	834957	39,3%	1289721	60,7%	3091	2311	74,8%	780	25,2%
2018	34 858	2 876 521	1 297 429	45,1%	1 579 092	54,9%	3915	3073	78,5%	842	21,5%
2019	36 949	3 576 728	1 798 276	50,3%	1 778 451	49,7%	5 057	4 167	82,4%	890	17,6%
2020	40 450	432 678	248 986	57,5%	183 692	42,5%	599	529	88,3%	70	11,7%
2021	46 289	543 120	333259	61,4%	209 861	38,6%	771	701	90,9%	69	8,9%
2022	46 297	736 113	497 706	67,6%	238 407	32,4%	721	670	92,9%	51	7,1%
2023	52 131	573 917	352 436	61,4%	221 482	38,6%	672	627	93,3%	46	6,8%
2024	58 750	634 975	403 321	63,5%	231 654	36,5%	770	730	94,8%	40	5,2%
2025	65 429	691 264	454 143	65,7%	237 121	34,3%	841	806	95,8%	35	4,2%

Джерело: складено та розраховано авторкою за матеріалами [39]

Загальна сума операцій з використанням платіжних карток демонструє стабільне зростання: від 1,23 трлн грн у 2015 р. до понад 691 млрд грн у 2025 р. (з урахуванням зміни методології обліку). Особливо показовим є зростання частки безготівкових платежів у структурі грошового обігу України: з 31,2% у 2015 році до 65,7% у 2025 році. Така динаміка є не лише наслідком технологічного прогресу, а й результатом цілеспрямованої політики реформування НБУ, спрямованої на модернізацію платіжної інфраструктури, розвиток електронного банкінгу та стимулювання переходу до безготівкових форм розрахунків. Успішна реалізація стратегічних ініціатив НБУ, а саме розширення мережі платіжних терміналів, впровадження стандартів відкритого банкінгу та посилення регуляторного нагляду — сприяла формуванню цифрової культури споживання та поступовому витісненню готівкових операцій із повсякденного економічного обігу.

Отже, кількісні показники також підтверджують цю тенденцію: частка безготівкових транзакцій у загальній кількості операцій зросла з 65,5% до 95,8%, що

є індикатором високого рівня адаптації користувачів до електронних форм розрахунків.

Таким чином, зростання питомої ваги безготівкових операцій стало можливим завдяки розвитку електронного банкінгу, розширенню мережі платіжних терміналів, підвищенню фінансової грамотності населення та активній цифровізації банківського сектору.

В умовах цифровізації фінансової системи інноваційні інструменти, зокрема електронні гроші, набувають дедалі більшого попиту з боку ринку. Це підтверджується формуванням нового сегмента фінансового ринку – ринку електронних грошей, який демонструє динамічне зростання за обсягами платежів, питомою вагою у структурі електронних платіжних систем та кількістю здійснених трансакцій. На сучасному етапі електронні гроші вже займають визначену нішу у грошовому обігу країни, а темпи їхнього розвитку сприяють утвердженню чесної та прозорої конкуренції серед учасників ринку [40].

Рис. 2.7. Динаміка ринку електронних грошей за 2015 – 2025 рр., станом на кінець року, млн. грн, шт.

Джерело: складено авторкою за матеріалами [39]

Представлені данні на рис. 2.7 свідчать про загальну тенденцію до зростання ринку електронних грошей, що супроводжується періодичними коливаннями під впливом зовнішніх та регуляторних факторів.

Слід зазначити, що до 2020 року спостерігалось активне нарощування обсягів випущених електронних грошей, обсягів операцій та кількості електронних гаманців, що було зумовлено розвитком цифрових фінансових сервісів та підвищенням довіри населення до безготівкових інструментів.

Водночас із прийняттям ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [41] попит на цю форму розрахунків зазнав певного зниження вже у 2021 році. Це пояснюється як посиленням регуляторних вимог, так і необхідністю адаптації учасників ринку до нових правил функціонування.

У 2022 році ринок зазнав додаткового стримування внаслідок запровадження воєнного стану та тимчасових обмежень на емісію електронних грошей, що призвело до зниження обсягів операцій та уповільнення розвитку сегмента [42].

Починаючи з 2023 року, спостерігається поступове відновлення ринку: зростають обсяги електронних грошей в обігу, активізуються операції та збільшується кількість електронних гаманців. У 2024–2025 роках ця тенденція закріплюється, що свідчить про адаптацію фінансової системи до нових умов та подальшу цифровізацію платіжної інфраструктури.

Таким чином, ринок електронних грошей в Україні характеризується високою чутливістю до регуляторних та макроекономічних факторів, однак зберігає позитивний довгостроковий тренд розвитку, поступово інтегруючись у сучасну цифрову фінансову екосистему.

Наступним показником оцінки грошового обігу з позиції форм грошей є грошова (монетарна) база, яка визначається як сукупність зобов'язань НБУ у національній валюті, та слугує основою для розширення грошових агрегатів і розвитку кредитування економіки, рис. 2.8.

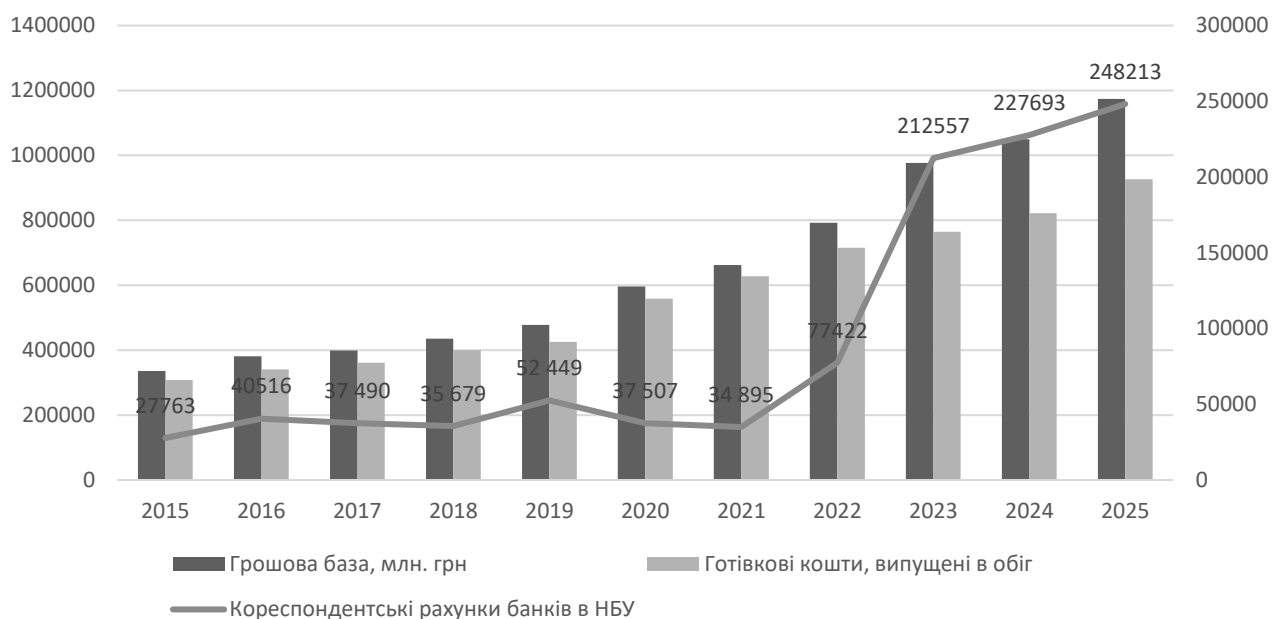

Рис. 2.8. Динамічні зміни компонентів грошова база України за період 2015 – 2025 рр., станом на кінець року, млн. грн.

Джерело: складено авторкою за матеріалами [36]

Аналіз динаміки грошової бази України у 2015–2025 рр. свідчить про її стале зростання, що відображає як макроекономічні тенденції, так і особливості монетарної політики Національного банку України. За цей період грошова база збільшилася з 399 057 млн грн у 2017 р. до 1 174 526 млн грн у 2025 р., тобто майже утричі. Найбільш інтенсивне зростання спостерігалось у 2020–2023 рр., що було зумовлено як кризовими явищами та необхідністю підтримки ліквідності, так і активізацією емісійних процесів.

Структурний аналіз показує, що ключовим компонентом залишаються готівкові кошти в обігу, які зросли з 361 544 млн грн у 2017 р. до 926 313 млн грн у 2025 р. Їхня частка у складі грошової бази зберігає високий рівень, що свідчить про значну роль готівки у фінансовій системі країни. Водночас кореспондентські рахунки банків у НБУ демонструють більш волатильну динаміку: після скорочення у 2020–2021 рр. вони різко зросли у 2022–2025 рр., досягнувши 248 213 млн грн. Це відображає процеси відновлення банківської ліквідності та посилення ролі безготівкових інструментів у забезпеченні стабільності фінансового сектору.

Таким чином, на кінець досліджуваного періоду грошова база України характеризується значним розширенням, домінуванням готівкової складової та поступовим зростанням резервів банків у НБУ. Це свідчить про трансформацію монетарного середовища, де поєднуються традиційні інструменти грошового обігу та поступове посилення ролі банківських резервів у забезпеченні фінансової стійкості.

Ефективним показником для оцінки процесів грошового обігу виступає грошовий мультиплікатор, який відображає здатність банківської системи до створення нових кредитних грошей та характеризує механізм автоматичного розширення емісійного процесу шляхом багаторазового збільшення резервів. Його дія полягає в автоматичному розширенні емісійного механізму, що реалізується через багаторазове збільшення резервів, сформованих у банківській системі [43]. По суті, мультиплікатор відображає процес послідовної мультиплікації депозитних коштів у комерційних банках під час їх переміщення між установами. Такий механізм функціонує виключно в умовах дворівневої банківської системи.

У практиці банківської діяльності розрізняють нормативний та фактичний грошовий мультиплікатор. Нормативний показник визначає теоретичні межі можливостей банківської системи щодо збільшення платіжних засобів в обігу шляхом кредитної експансії, тоді як фактичний відображає реальні результати цього процесу. Оскільки мультиплікація має безперервний характер, коефіцієнт мультиплікації розраховується за певний часовий інтервал, найчастіше — за календарний рік. Важливу роль у цьому процесі відіграє НБУ, який через інструменти грошово-кредитної політики (нормативи обов'язкових резервів, регулювання ліквідності, процентну політику) визначає умови функціонування механізму мультиплікації. Саме НБУ встановлює рамки для нормативного мультиплікатора та впливає на фактичний його рівень, забезпечуючи баланс між потребами економіки у кредитних ресурсах та необхідністю підтримання фінансової стабільності. Таким чином, ефективність грошового мультиплікатора є не лише результатом діяльності банківської системи, а й відображенням регуляторної політики центрального банку, спрямованої на контроль інфляційних процесів, розвиток платіжної інфраструктури та підвищення довіри до фінансових інститутів.

Зведені показники наведено на табл. 2.3 та на рис. 2.9, що дозволяє проаналізувати трансформацію нормативного та фактичного мультиплікатора на кінець періоду 2015–2025 рр.

Таблиця 2.3

Динаміка нормативного та фактичного грошового мультиплікатора та норм
обов'язкових резервів НБУ за 2015–2025 рр.,
станом на кінець року, разів, млн. грн., %

Роки	МЗ, млн. грн.	Грошова база, млн.грн	Н об., резер., % нац валюти	mн	mф
2015	994 062	336000	6,5	15,38	3,0
2016	1 102 700	381575	6,5	15,38	2,9
2017	1208859	399 057	6,5	15,38	3,03
2018	1277635	435 798	6,5	15,38	2,93
2019	1438311	477 491	6,5	15,38	3,01
2020	1850014	595 986	5	20,0	3,10
2021	2071358	662 499	5	20,0	3,13
2022	2501621,0	792537	5	20,0	3,2
2023	3077185,0	976940	10	10,0	3,1
2024	3488377,0	1050113	15	6,67	3,3
2025	4021312,0	1174526	15	6,67	3,4

Джерело: складено та розраховано авторкою [36]

З представлених даних наочно бачно, що упродовж 2015–2025 рр. спостерігається суттєва трансформація значень нормативного та фактичного грошового мультиплікатора, що свідчить про зміну потенціалу банківської системи щодо кредитної експансії та емісійної активності.

Нормативний мультиплікатор демонструє стабільність у період 2015–2019 рр. (на рівні 15,38), після чого відбувається його коригування відповідно до змін нормативу обов'язкового резервування: у 2020–2022 рр. він зростає до 20,0, а у 2023–2025 рр. поступово знижується до 6,67 разів. Така динаміка відображає реакцію регулятора на макроекономічні виклики та необхідність адаптації монетарної політики.

Фактичний мультиплікатор, навпаки, демонструє поступове зростання: з 3,0 у 2015 р. до 3,4 у 2025 р., що свідчить про активізацію процесів депозитної

мультиплікації та зростання довіри до банківської системи. Незважаючи на коливання нормативного показника, фактичний мультиплікатор зберігає позитивну динаміку, що підтверджує здатність банківської системи забезпечувати розширення грошової маси в обігу.

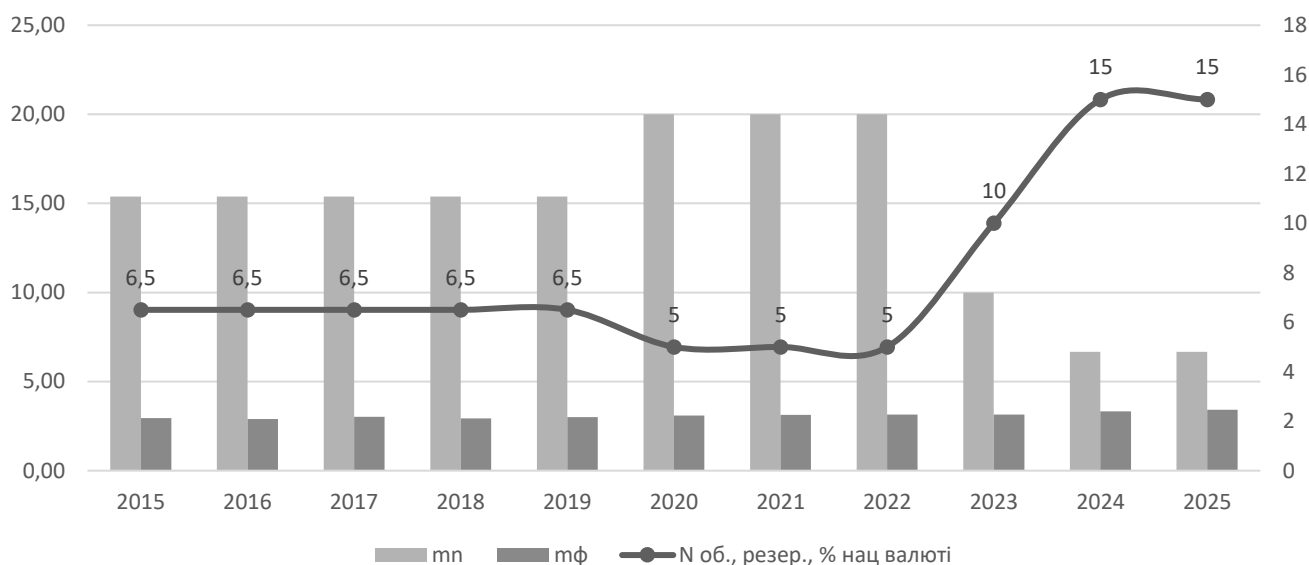

Рис. 2.9. Динаміка нормативного та фактичного грошового мультиплікатора та норм обов'язкових резервів у 2015–2025рр., станом на кінець року, разів, %

Джерело: складено та розраховано авторкою [36]

Наступним індикатором аналізу грошового обігу за його формами виступають державні цінні папери. Вони визначаються як специфічна форма існування державного внутрішнього боргу або державного зобов'язання, емітентом якого може бути центральний уряд, органи місцевої влади чи державні підприємства з метою акумулювання фінансових ресурсів. Як потужний інструмент боргового фінансування, державні цінні папери відіграють вагомую роль у функціонуванні економіки України.

Зокрема, облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) застосовувалися для покриття дефіциту державного бюджету шляхом використання механізму непрямого кредитування НБУ.

Перевага ОВДП у структурі боргового інструментарію пояснюється тим, що внутрішні зобов'язання не несуть для держави загрози втрати фінансової автономії, на відміну від зовнішніх позик [44].

Таблиця 2.4

Динаміки розміщення ОВДП на первинному ринку України
за 2015– 2025 рр., на кінець року, млн. грн.

Роки	ОВДП, всього, млн. грн	ОВДП. номіновані в гривні	ОВДП. номіновані в іноземній валюті	Питома вага ОВДП ном. в гривні	Питома вага ОВДП ном. в ін. валюті
2015	505185,43	444109,59	61075,84	87,9%	12,1%
2016	667557,17	561888,61	105668,56	84,2%	15,8%
2017	750269,75	627466,53	122803,22	83,6%	16,4%
2018	756061,89	618068,78	137993,12	81,7%	18,3%
2019	822748,92	717391,48	105357,43	87,2%	12,8%
2020	991618,81	854165,14	137453,67	86,1%	13,9%
2021	1054430,45	937004,67	117425,78	88,9%	11,1%
2022	1 378 214,29	1 268 299,22	109 915,07	92,0%	8,0%
2023	1 571 751,87	1 435 731,88	136 019,99	91,3%	8,7%
2024	1 860 484,21	1 706 345,10	154 139,11	91,7%	8,3%
2025	1 964 466,45	1 823 619,59	140 846,87	92,8%	7,2%

Джерело: складено та розраховано авторкою [36]

З представленої таблиці наочно бачно, що упродовж 2015–2025 рр. обсяги розміщення ОВДП на первинному ринку України демонструють стійку тенденцію до зростання, що свідчить про активне використання цього інструмента в системі державного боргового фінансування.

Загальний обсяг ОВДП збільшився майже в чотири рази — з 505,2 млрд грн у 2015 р. до 1 964,5 млрд грн у 2025 р., що відображає зростання потреб державного бюджету в залученні внутрішніх ресурсів. При цьому переважна частка облігацій номінована в національній валюті: її питома вага зросла з 87,9% у 2015 р. до 92,8% у 2025 р., що свідчить про прагнення держави мінімізувати валютні ризики та зберегти фінансову автономію.

Зменшення частки ОВДП, номінованих в іноземній валюті (з 12,1% до 7,2%), підтверджує стратегічний курс на внутрішнє боргове фінансування, що є менш

ризикованим з погляду втрати фінансової незалежності. Така динаміка засвідчує поступове зміцнення довіри інвесторів до гривневих інструментів та ефективність політики Міністерства фінансів щодо оптимізації структури державного боргу.

Слід зазначити, що важливим чинником, що вплинув на динаміку розміщення ОВДП у 2022–2025 рр., стала повномасштабна війна. В умовах воєнної економіки внутрішні державні запозичення набули особливого значення як інструмент мобілізації фінансових ресурсів для покриття зростаючих бюджетних витрат, пов'язаних з обороною та підтримкою критичної інфраструктури. Зростання питомої ваги гривневих ОВДП у цей період свідчить про прагнення держави мінімізувати валютні ризики та забезпечити фінансову стабільність, тоді як скорочення частки валютних облігацій відображає обережну політику щодо зовнішніх боргових зобов'язань.

Таким чином, воєнні умови посилили роль внутрішнього боргового фінансування як ключового механізму збереження макроекономічної стійкості та фінансової незалежності України.

Формування золотовалютних резервів розглядається як ключова гарантія фінансової стабільності держави в умовах світових кризових явищ та процесів глобалізації. У структурі аналізу грошового обігу за його «формами» особливе значення має показник «Світові гроші», який у практиці макроекономічних досліджень інтерпретується як «Міжнародні резерви країни». Саме цей показник відображає здатність держави забезпечувати платоспроможність, підтримувати довіру до національної валюти та здійснювати ефективну монетарну політику в умовах зовнішніх фінансових викликів.

Відповідно до визначення МВФ «міжнародні резерви являють собою зовнішні активи, що перебувають у розпорядженні органів грошово-кредитного регулювання та контролюються ними з метою забезпечення фінансування платіжного балансу, здійснення валютних інтервенцій для впливу на курс національної валюти, а також для виконання інших завдань. До таких завдань належать підтримка довіри до національної валюти та економіки загалом, а також створення бази для здійснення зовнішніх запозичень» [45]. ЗВР формуються з різних видів зовнішніх активів, що

перебувають у розпорядженні НБУ. До їх складу належать резерви у конвертованих іноземних валютах, резервна позиція у МВФ, спеціальні права запозичення (СПЗ), монетарне золото, готівка в іноземній валюті та кошти на рахунках за кордоном. Крім того, до ЗВР включаються цінні папери, емітовані нерезидентами, а також інші резервні активи за умови їх високої надійності та ліквідності. Сукупність цих компонентів забезпечує здатність держави підтримувати фінансову стабільність та виконувати міжнародні зобов'язання [46].

Таблиця 2.5

Динаміка ЗВР Україна у розрізі інструментів за 2015 – 2025 рр.,
станом на кінець року, млрд. дол. США.

Роки	Золотовалютні резерви України, млрд. дол. США	Цінні папери	Монетарне золото	Готівка, кор. рахунка, депозити
2015	13,3	7,1	0,9	5,2
2016	15,5	10,1	0,9	4,5
2017	18,8	14,7	1,1	2,9
2018	20,8	15,6	1	4,2
2019	25,3	21,3	1,2	2,7
2020	29,1	23,7	1,6	3,8
2021	30,9	23,6	1,5	5,7
2022	28,5	19	1,6	7,9
2023	40,5	28,2	1,8	10,5
2024	43,8	29,4	2,3	12,1
2025	57,3	25,7	3,8	26,7

Джерело: складено авторкою за матеріалами [47]

В представленій табл. 2.5 упродовж 2015–2025 рр. ЗВР України демонструють загальну тенденцію до зростання, що відображає як внутрішні процеси монетарного регулювання, так і зовнішні чинники міжнародної підтримки. Загальний обсяг резервів збільшився з 13,3 млрд дол. США у 2015 р. до 57,3 млрд дол. США у 2025 р., що свідчить про суттєве посилення фінансової стійкості держави.

Структурний аналіз показує, що найбільшу частку резервів традиційно становили цінні папери, однак після 2022 р. їх питома вага зменшилася на користь

готівки, кореспондентських рахунків та депозитів. Це пояснюється впливом повномасштабної війни, яка зумовила необхідність оперативного використання ліквідних активів для фінансування критичних потреб держави. Водночас зростання обсягів монетарного золота (з 0,9 млрд дол. США у 2015 р. до 3,8 млрд дол. США у 2025 р.) свідчить про прагнення диверсифікувати структуру резервів та посилити їх захисну функцію.

Після здійсненого комплексного аналізу грошового обігу за його «формами» доцільним є узагальнення отриманих результатів. Для систематизації та наочності всі розглянуті показники зведено у таблицю 2.6, що створює підґрунтя для формування висновків щодо особливостей їхньої динаміки та взаємозв'язків у досліджуваному періоді.

Таблиця 2.6

Динаміка показників за «формами» грошей в Україні
за 2015 – 2025 рр., станом на кінець року

Показники	Динаміка (+, -)	Сприятливі зміни	Дестабілізаційні впливи
Готівкова грошова маса, млн. грн.	663 699	Зростання готівкової та безготівкової грошової маси свідчить про розширення фінансових потоків та поступове посилення ролі безготівкових інструментів у структурі грошового обігу	Надмірна частка готівки може посилювати інфляційні ризики
Безготівкова грошова маса, млн. грн.	2 584 414		Вразливість до кібератак та технологічних ризиків
Грошова база, млн. грн.	838 526	Створення умов для кредитної експансії	Надмірне розширення може стимулювати інфляційний тиск
Грошовий мультиплікатор, разів, в т. ч.			
нормативний	-8,1	Гнучкість регуляторної політики	Посилення регуляторних вимог до резервування та обмеження потенціалу кредитної експансії
фактичний	0,4	Стійкість депозитної мультиплікації та довіру до банківської системи	Низькі темпи зростання свідчать про обмежений вплив на економічне відновлення
Цінні папери (облігації внутрішніх державних позик), млн. грн.	1 459 281,02	Активне використання внутрішніх боргових інструментів для фінансування бюджету та зменшення залежності від зовнішніх запозичень	Надмірне навантаження на державний бюджет у довгостроковій перспективі
Світові гроші (золотовалютні резерви), млн. дол. США	44	Пов'язано з міжнародним фінансовим впливанням, що підтримує макроекономічну стабільність у воєнний час	Висока залежність від зовнішніх фінансових впливань, ризики глобальних криз

Джерело: складено та розраховано авторкою за матеріалами [36,38,40]

Таким чином, упродовж 2015–2025 рр. грошовий обіг України за його «формами» демонструє неоднорідну, але загалом позитивну динаміку, що відображає як внутрішні процеси монетарного регулювання, так і зовнішні виклики. З одного боку, зростання грошової маси, розширення грошової бази, активне використання внутрішніх боргових інструментів та нарощування золотовалютних резервів створюють підґрунтя для фінансової стабільності та розвитку. З іншого боку, зниження нормативного мультиплікатора, боргове навантаження, зовнішні фінансові ризики та виклики воєнної економіки формують потенційні загрози для макроекономічної рівноваги. У результаті, грошово-кредитна система України постає як гнучкий, але водночас вразливий механізм, здатний адаптуватися до глобальних кризових процесів і внутрішніх викликів, зберігаючи стратегічну орієнтацію на фінансову незалежність та стійкість.

2.3. Аналіз грошових агрегатів у структурі грошового обігу України

У процесі здійснення розрахунків та платежів грошові потоки проходять через банки, які виступають як індивідуальні вхідні та вихідні канали, а також їх агреговані сукупності. Вони формуються в результаті комерційної, торгівельної діяльності та управління активами й пасивами, що визначає їх кількісні параметри. Порівняння таких потоків дає змогу оцінити рівень ліквідності та ефективності функціонування банків [48]. Відтак, грошові потоки банків визначають обсяг та структуру грошової маси держави, яка формується через систему грошових агрегатів.

У межах третього блоку увага акцентується на грошових агрегатах, які слугують базовими показниками для оцінки структури та динаміки грошового обігу України.

Згідно з глосарієм НБУ, грошові агрегати визначаються як «зобов'язання депозитних корпорацій перед іншими секторами економіки, за винятком сектору

загального державного управління та інших депозитних корпорацій» [43], до цього визначення приєднуються вчені Коваленко В.В., Сергєєва О.С. [49,50].

Структуру грошових агрегатів, відповідно до рекомендацій НБУ, наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Структуру грошових агрегатів, відповідно до рекомендацій НБУ

Назва агрегату	Складові
Агрегат М0	готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями
Агрегат М1	грошовий агрегат М0 та переказні депозити в національній валюті
Агрегат М2	грошовий агрегат М1 і переказні депозити в іноземній валюті та інші депозити
Агрегат М3	грошовий агрегат М2 та цінні папери, крім акцій.

Джерело: складено авторкою за матеріалами [49]

У таблиці 2.8 представлено оцінку грошових агрегатів, що демонструють особливості грошового обігу України протягом 2015–2025 років.

Таблиця 2.8

Аналіз грошових агрегатів, що демонструють особливості грошового обігу України протягом 2015–2025 рр., станом на кінець року, млн. грн, %

Роки	М0, млн. грн	Грошова маса, М0, %	М1, млн.грн.	Грошова маса, М1, %	М2, млн. грн	Грошова маса, М2, %	М3, млн. грн	Грошова маса, М3, %
2015	282672,8	28,4%	472217,1	47,5%	993811,5	99,97%	994062,0	100%
2016	314392,1	28,5%	529928,0	48,1%	1102390,9	99,97%	1102700,2	100%
2017	332546,0	27,5%	601631,0	49,8%	1208557,0	99,98%	1208859,0	100%
2018	363629,0	28,5%	671285,0	52,5%	1273772,0	99,70%	1277637,0	100%
2019	384366,2	26,7%	770043,0	53,5%	1435221,3	99,79%	1438310,9	100%
2020	516084,8	27,9%	1050050,9	56,8%	1847363,5	99,86%	1850007,4	100%
2021	581010,6	28,0%	1281238,0	61,9%	2069606,0	99,92%	2071358,0	100%
2022	666072,8	26,6%	1571359,9	62,8%	2500502,1	99,96%	2501621,4	100%
2023	716166,6	23,3%	1863182,9	60,5%	3076432,7	99,98%	3077185,2	100%
2024	759753,2	21,8%	2129278,7	61,0%	3487857,7	99,99%	3488376,8	100%
2025	866943,5	21,6%	2524452,2	62,8%	4020833,4	99,99%	4021311,5	100%

Джерело: складено авторкою за матеріалами [36]

З представлених даних в табл. 2.8 можемо визначити, протягом 2015–2025 рр. свідчить про суттєве зростання обсягів грошового обігу та трансформацію його структури. В загальному значенні за десятирічний період загальний обсяг грошових агрегатів (М3) зріс більш ніж у чотири рази з 994,1 млрд грн у 2015 р. до понад 4 трлн грн у 2025 р. Це відображає як інфляційні процеси, так і розширення фінансової системи та економічної активності в Україні, не зважаючи на чотири роки повномасштабної війни в Україні.

Показник «Готівкові гроші поза банками М0» поступово зменшувався з 28,4% у 2015 р. до 21,6% у 2025 р. Це свідчить про поступове зниження ролі готівкових розрахунків та зростання безготівкових форм платежів, що відповідає тенденціям фінансової цифровізації.

Найбільш динамічно зростав показник «Агрегат М1» в який входить готівка та кошти на поточних рахунках, частка якого підвищилася з 47,5% у 2015 р. до 62,8% у 2025 р. Це демонструє посилення ліквідності та активне використання коштів у платіжному обороті, що є ознакою розвитку банківських технологій та довіри до фінансової системи України.

Наглядається стабільність «Агрегата М2» та «Агрегата М3». Частка агрегату М2 протягом усього періоду залишалася близькою до 100%, що підтверджує його домінуючу роль у формуванні грошової маси. Агрегат М3 традиційно охоплював увесь обсяг грошових ресурсів, забезпечуючи повну картину грошового обігу України.

Отже, структурний аналіз грошових агрегатів України засвідчує наявність кількох ключових тенденцій, що визначають особливості сучасного грошового обігу.

По-перше, зменшення питомої ваги готівки (М0) свідчить про поступове витіснення традиційних форм розрахунків електронними та безготівковими інструментами. Це відповідає глобальним процесам фінансової цифровізації та розвитку платіжної інфраструктури, що сприяє зростанню прозорості та ефективності фінансових операцій.

По-друге, зростання агрегату М1 демонструє активізацію короткострокових ресурсів та підвищення швидкості обігу грошей. Така динаміка є індикатором

підвищення ліквідності банківської системи та зростання довіри економічних агентів до фінансових інститутів.

По-третє, висока стабільність агрегатів М2 та М3 підтверджує системну збалансованість грошового ринку та його здатність адаптуватися до умов економічної невизначеності. Це свідчить про відносну стійкість фінансової системи, яка забезпечує підтримання макроекономічної рівноваги навіть за наявності зовнішніх та внутрішніх викликів.

Наступний показник, який на нашу думку важливо розглянути це співвідношення агрегату М0 (готівка в обігу) та ВВП, який використовується як індикатор рівня фінансової безпеки функціонування грошового ринку. Він ґрунтується на аналізі динаміки частки готівки у структурі ВВП. У практиці фінансового аналізу прийнятим нормативним значенням цього показника є 4% (рис. 2.10).

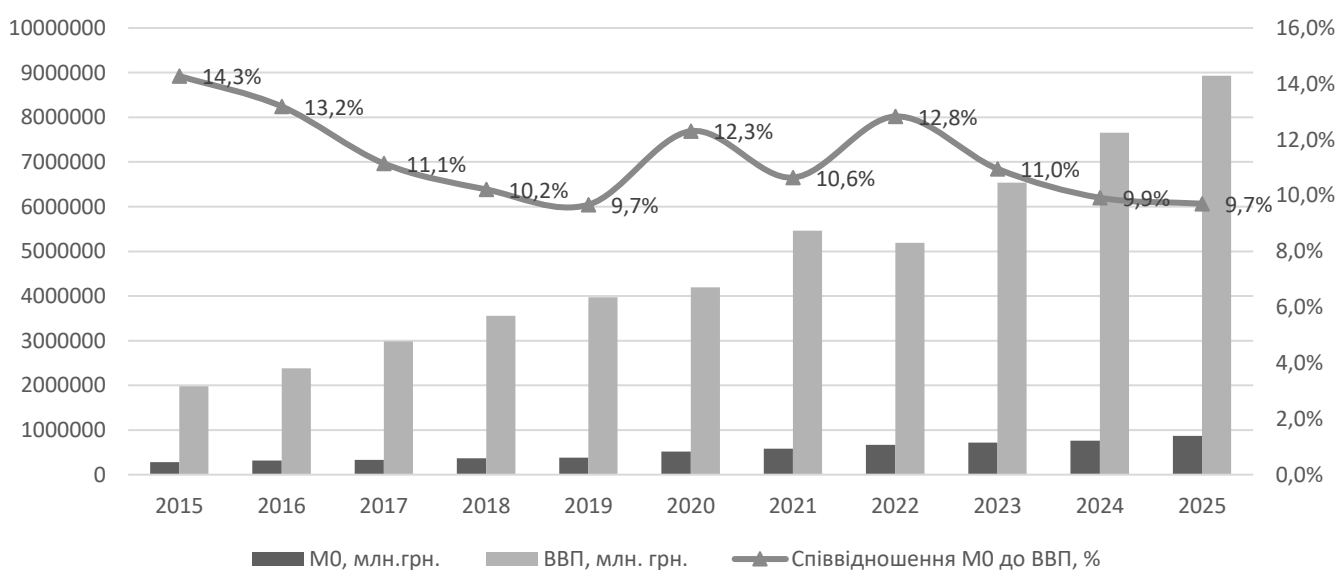

Рис 2.10. Співвідношення М0 в обігу та показника ВВП за 2015 – 2025 рр., станом на кінець року, млн. грн.

Джерело: розраховано авторкою за матеріалами [36]

З представленого рис. 2.10 можемо зазначити, що співвідношення агрегату М0 до ВВП за 2015–2025 рр. свідчить про поступове зниження частки готівки в економіці та наближення до безпечних нормативних орієнтирів, що є результатом

цілеспрямованої політики НБУ у сфері грошово-кредитного регулювання. Частка M0 у ВВП скоротилася з 14,3% у 2015 р. до 9,7% у 2025 р., що відображає системні заходи НБУ щодо стимулювання безготівкових розрахунків, розвитку платіжної інфраструктури та зменшення залежності економіки від готівкових коштів. Слід виділити кризові коливання у 2020 р., коли показник зріс до 12,3%, а у 2022 р. до 12,8%, що пояснюється зовнішніми шоками та підвищеним попитом на ліквідність. Реакція НБУ у ці періоди була спрямована на забезпечення стабільності грошового ринку та підтримку довіри економічних агентів до банківської системи. Починаючи з 2021 р співвідношення повернулося до рівня близько 10%, що демонструє ефективність регуляторних заходів НБУ, спрямованих на відновлення рівноваги та посилення ролі безготівкових інструментів у фінансовій системі.

Отже, можна зазначити, що хоча фактичні значення перевищують нормативний рівень 4%, простежується позитивна тенденція до зниження частки готівки. Це свідчить про послідовну політику НБУ у сфері цифровізації фінансових операцій, розширення безготівкових сервісів та формування умов для зростання фінансової безпеки держави.

Наступним етапом дослідження буде проведено аналіз грошової пропозиції за агрегатами M1, M2 та M3 та їх складовими за 2015–2025 рр. на кінець року (табл. 2.9).

З представної табл. 2.9 можемо зробити висновок, що аналіз динаміки грошової пропозиції України за 2015–2025 рр. свідчить про суттєві структурні трансформації у складі грошових агрегатів, що відображають як макроекономічні тенденції, так і регуляторну політику НБУ. За агрегатом M1 спостерігається поступове зростання при одночасному зниженні частки готівки (з 59,9% у 2015 р. до 34,3% у 2025 р.) та збільшенні питомої ваги депозитів (з 40,1% до 65,7%). Це свідчить про активізацію безготівкових розрахунків і зростання довіри економічних агентів до банківської системи. Динаміка агрегату M2 демонструє стабільне нарощування грошової маси, при цьому частка M1 у його структурі зросла з 47,5% у 2015 р. до 62,8% у 2025 р. Це відображає посилення ролі ліквідних коштів та зростання значення короткострокових депозитів у національній валюті, саме через переходу до зарплатних проектів юридичними особами. Агрегат M3 у досліджуваний період практично повністю

формується за рахунок М2 (99,7–100%), а частка цінних паперів, крім акцій, залишається незначною (0–0,3%). Це свідчить про слабкий розвиток ринку боргових інструментів та домінування банківських депозитів у структурі фінансових ресурсів.

Таблиця 2.9

Динаміка грошової пропозиції за агрегатами М1, М2 та М3 та їх складовими у 2015–2025 рр., станом на кінець року, млн. грн, %

Роки	М1, млн. грн.	у т. числі, в %:		М2, млн. грн.	у т. числі, в %:		М3, млн. грн.	у т. числі, в %:	
		Готівка	Депозити (Дл)		М1, млн. грн.	Переводні кошти в іноземній валюті та строкові депозити в нац. та ін. вал.		М2, млн. грн.	цінні папери, крім акцій
2015	472217,1	59,9%	40,1%	993811,5	47,5%	52,5%	994061,991	100,0%	0
2016	529928,0	59,3%	40,7%	1102390,9	48,1%	51,9%	1102700,2	100,0%	0
2017	601631,0	55,30%	45%	1208557,0	49,8%	50,2%	1 208 859	100,0%	0
2018	671285,0	54,20%	46%	1273772,0	52,7%	47,3%	1 277 635	99,7%	0,3
2019	770043,0	49,90%	51%	1435221,0	53,5%	46,5%	1 438 311	99,8%	0,2
2020	1050051,0	49,10%	51,9	1847363,0	56,8%	43,2%	1 850 007	99,9%	0,1
2021	1281238,0	45,30%	54,7	2069606,0	61,9%	38,1%	2 071 358	99,9%	0,1
2022	1571359,9	42,4%	57,6%	2500502,1	62,8%	37,2%	2501621,41	100,0%	0
2023	1863182,9	38,4%	61,6%	3076432,7	60,6%	39,4%	3077185,24	100,0%	0
2024	2129278,7	35,7%	64,3%	3487857,7	61,0%	39,0%	3488376,8	100,0%	0
2025	2524452,2	34,3%	65,7%	4020833,4	62,8%	37,2%	4021311,52	100,0%	0

Джерело: розраховано авторкою за матеріалами [36]

Отже, загальна динаміка підтверджує поступове зниження ролі готівки та зростання безготівкових компонентів грошової пропозиції. Це є результатом політики НБУ, спрямованої на цифровізацію платіжної системи, розширення інструментів безготівкових розрахунків та забезпечення фінансової стабільності.

Таким чином, у 2015–2025 рр. грошова пропозиція України характеризується зміною структури на користь депозитних та безготівкових інструментів, що свідчить про поступове формування сучасної моделі грошового ринку. Роль НБУ у цьому процесі є визначальною, адже саме його регуляторні заходи забезпечили зниження частки готівки, розвиток платіжної інфраструктури та підвищення рівня фінансової безпеки держави.

Результати аналізу систематизовано на рис. 2.11, що відображає темпи зміни грошових агрегатів у річному вимірі за період 2015–2025 рр. (на кінець року, %).

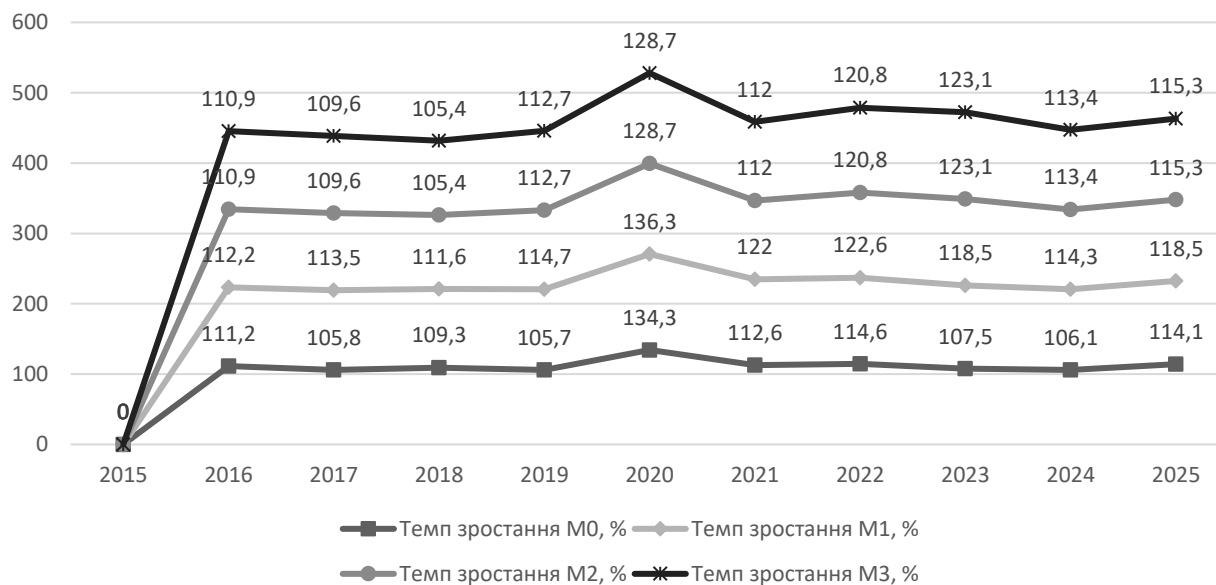

Рис 2.11. Темпи зростання та зниження грошових агрегатів порівняно з попереднім роком за 2015–2025 рр., станом на кінець року, %

Джерело: розраховано авторкою за матеріалами [36]

З представлених даних на рис. 2.11 можемо зазначити, що динаміка показника Агрегат M0 за 2015–2025 рр. демонструє стійке зростання готівки в обігу, з окремими періодами різкої інтенсифікації. Найбільш значний приріст відбувся у 2020 р. (+34,3%), що може бути пов'язано з кризовими явищами та підвищеним попитом на ліквідні кошти. У наступні роки темпи приросту стабілізувалися на рівні 6–15%, що свідчить про поступове відновлення рівноваги та контрольоване зростання готівкової складової грошової маси. Варто підкреслити, що агрегат M0 відображає як загальні тенденції економічного розвитку, так і реакцію фінансової системи на зовнішні виклики, підтверджуючи його значення як індикатора ліквідності та довіри населення до готівкових форм розрахунків.

Аналіз динаміки показника агрегату M1 за 2015–2025 рр. демонструє стійке та високі темпи приросту, що значно перевищують показники M0. Найбільший стрибок відбувся у 2020 р. (+36,3%), що може бути пов'язано з кризовими явищами та підвищеним попитом на ліквідні кошти. У наступні роки темпи приросту залишалися

двозначними (14–23%), що свідчить про активізацію короткострокових ресурсів, зростання ліквідності та посилення ролі безготівкових коштів у грошовому обігу України.

Отже, показник агрегат М1 відображає поступове зміцнення банківської системи України та довіри економічних агентів до фінансових інститутів, а його динаміка є ключовим індикатором розвитку платіжної інфраструктури та швидкості обігу грошей.

Аналіз динаміки агрегату М2 за 2015–2025 рр. демонструє стійке нарощування грошової маси, що охоплює як готівкові кошти, так і депозити. Найбільший приріст зафіксовано у 2020 р. (+28,7%), що відображає кризові явища та підвищений попит на ліквідні ресурси. У наступні роки темпи приросту залишалися високими (12–23%), що свідчить про розширення депозитної бази та зростання довіри економічних агентів до банківської системи України.

Таким чином, агрегат М2 є ключовим індикатором збалансованості грошового ринку, адже його стабільне зростання підтверджує здатність фінансової системи адаптуватися до економічних викликів, забезпечуючи макроекономічну рівновагу та підтримку інвестиційних процесів.

Відносно загального показника за яким розглядається грошовий обіг, а саме агрегат М3 у 2015–2025 рр. демонструє стійке та поступове нарощування грошової маси, що охоплює всі складові грошового обігу. Найбільший приріст зафіксовано у 2020 р. (+28,6%), що відображає кризові явища та підвищений попит на ліквідні ресурси. У наступні роки темпи приросту залишалися високими (12–23%), що свідчить про розширення фінансової системи, зростання депозитної бази та активізацію безготівкових розрахунків.

Таким чином, агрегат М3 є інтегральним показником, який відображає збалансованість та стійкість грошового ринку України, підтверджуючи його здатність адаптуватися до економічних викликів і забезпечувати макроекономічну рівновагу.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що структурні зміни грошового обігу у складі грошових агрегатів України за 2015 – 2025 рр. зазнавали змін відповідно до трансформацій в економіці, зумовлених впливом загальноекономічних тенденцій та

кризових явищ, адаптацією фінансової системи до зовнішніх і внутрішніх викликів та послідовної політики НБУ щодо забезпечення стабільності грошового ринку та розвитку безготівкових інструментів в країні.

Висновки до розділу 2

За результатами розділу 2 кваліфікаційної роботи можемо зробити наступні висновки: аналіз макроекономічних індикаторів грошового обігу України за 2015–2025 рр. засвідчив високу чутливість фінансової системи до кризових явищ, але водночас її здатність до адаптації та відновлення. Платіжний оборот тісно корелює з динамікою ВВП, відображаючи як періоди зростання економічної активності (2019–2021, 2023–2025), так і спад унаслідок війни (2022). Номінальна грошова маса демонструвала стійке зростання, тоді як реальна — коливання під впливом інфляції, що підтверджує ключову роль ІСЦ у формуванні купівельної спроможності. Коефіцієнт монетизації характеризувався нерівномірними змінами, відображаючи баланс між грошовою масою та ВВП, а його стабілізація у 2023–2025 рр. свідчить про поступове вирівнювання макропропорцій. Швидкість обігу грошей утримувалася на рівні близько двох разів, що є ознакою відносної рівноваги між грошовою масою та економічною активністю. Зниження рівня доларизації з понад 32% до 22% підтверджує зростання довіри до гривні та ефективність монетарної політики НБУ. Загалом, у зазначений період грошовий обіг України демонстрував тенденцію до стабілізації та формування передумов для сталого розвитку в умовах нових викликів.

Аналіз грошового обігу України за формами грошей за 2015–2025 рр. Дає можливість визначити про суттєві зміни, а саме частка безготівкових коштів стабільно зростала, тоді як готівка поступово втрачала свою питому вагу. Це відображає процес цифровізації фінансової системи, розвиток електронного банкінгу та платіжних карток, які стали ключовим інструментом у національній платіжній інфраструктурі. Зростання кількості карток і операцій підтверджує адаптацію

населення до нових форм розрахунків, а також ефективність реформ НБУ, спрямованих на модернізацію платіжної системи.

Водночас аналіз грошової бази та мультиплікатора свідчить про розширення можливостей банківської системи України щодо кредитної експансії та емісійної активності. Готівка залишається вагомим компонентом, але поступово посилюється роль банківських резервів і електронних грошей, ринок яких демонструє позитивний довгостроковий тренд попри регуляторні та макроекономічні виклики. Загалом, грошовий обіг України характеризується поступовим переходом до безготівкових і цифрових форм, що відповідає світовим тенденціям та стратегічному курсу фінансової системи на інтеграцію у глобальну цифрову економіку.

Аналіз грошових агрегатів за 2015–2025 рр. засвідчує суттєве зростання обсягів грошового обігу та трансформацію його структури. Загальний обсяг грошових агрегатів (М3) збільшився більш ніж у чотири рази — з 994,1 млрд грн у 2015 р. до понад 4 трлн грн у 2025 р., що відображає як інфляційні процеси, так і розширення фінансової системи та економічної активності. Водночас простежується поступове зниження питомої ваги готівки (М0) з 28,4% до 21,6%, що свідчить про витіснення традиційних форм розрахунків електронними та безготівковими інструментами. Зростання агрегату М1 (з 47,5% до 62,8%) демонструє активізацію короткострокових ресурсів та підвищення швидкості обігу грошей, що є індикатором розвитку банківських технологій і довіри економічних агентів до фінансової системи. Стабільність агрегатів М2 та М3 підтверджує системну збалансованість грошового ринку та його здатність адаптуватися до умов економічної невизначеності. Важливу роль у цих процесах відіграє НБУ, політика якого спрямована на цифровізацію фінансових операцій, розширення безготівкових сервісів та забезпечення макроекономічної рівноваги.

Таким чином, структурні зміни у складі грошових агрегатів України відображають поєднання макроекономічних тенденцій, кризових явищ та послідовної політики НБУ, що забезпечує поступове формування сучасної моделі грошового ринку та підвищення рівня фінансової безпеки держави.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

3.1. Міжнародний досвід інфляційного таргетування як інструменту монетарного регулювання

Регулювання грошового обігу традиційно розглядається як одна з ключових функцій державної економічної політики, адже воно визначає умови стабільності фінансової системи та впливає на темпи економічного розвитку. У сучасних умовах глобалізації та зростання макроекономічних ризиків особливого значення набувають інструменти монетарного регулювання, здатні забезпечити прогнозованість та довгострокову рівновагу. Одним із найбільш поширених і водночас ефективних механізмів є режим інфляційного таргетування, який протягом останніх трьох десятиліть активно застосовується центральними банками різних країн світу.

Практика застосування монетарного режиму інфляційного таргетування у світі має вже понад 30 річну історію. Розгляд міжнародного досвіду дозволить визначити різноманітність підходів до реалізації інфляційного таргетування, що зумовлено специфікою національних економік, рівнем розвитку фінансових ринків та інституційною спроможністю центральних банків та надасть можливість оцінити ефективність цієї стратегії й окреслити її потенціал як інструменту монетарного регулювання в умовах глобальних викликів.

Інфляційне таргетування стало однією з найпоширеніших стратегій сучасної монетарної політики. Центральні банки різних країн застосовують інфляційне таргетування, щоб утримувати стабільні ціни та робити економічний розвиток більш передбачуваним. Його сутність полягає у визначенні чіткої цільової інфляції та застосуванні комплексу інструментів для її досягнення, що сприяє формуванню довіри економічних агентів до грошово-кредитної політики [51,52,53]. Слід зазначити, що у режимі інфляційного таргетування кожна країна визначає власний цільовий рівень інфляції (таргет), цільові показники інфляції залежать від того,

наскільки розвинена економіка та наскільки самостійний центральний банк. У більшості країн таргет встановлюється на рівні 2–3 %, тоді як у країнах із перехідною економікою він може бути вищим.

Розглянемо досвід реалізації режиму інфляційного таргетування в Великій Британії, Туреччині та Польщі, що характеризуються специфічними умовами та унікальними особливостями, а також проведемо паралелі з практикою його застосування в Україні.

Монетарний режим інфляційного таргетування було запроваджено у Великій Британії в жовтні 1992 року. Це приклад розвиненої економіки, яка першою в Європі перейшла до такого режиму, а його аналіз дає змогу розглядати британський досвід як своєрідний «еталон» для оцінки ефективності інфляційного таргетування. У першому Інфляційному звіті Банку Англії (лютий 1993 року) було зафіксовано, що після запровадження режиму інфляційного таргетування цільовий діапазон річної інфляції становив 1–4 %. Водночас лаги між змінами монетарної політики та реакцією інфляційних показників не мають однозначного визначення й залежать від економічних умов [51]. Тому політика Банку Англії формувалася не лише на основі поточного рівня інфляції, а з урахуванням прогностичних тенденцій на кілька років уперед. Нині цільовий показник річної інфляції стабільно визначений на рівні 2 % (рис. 3.1).

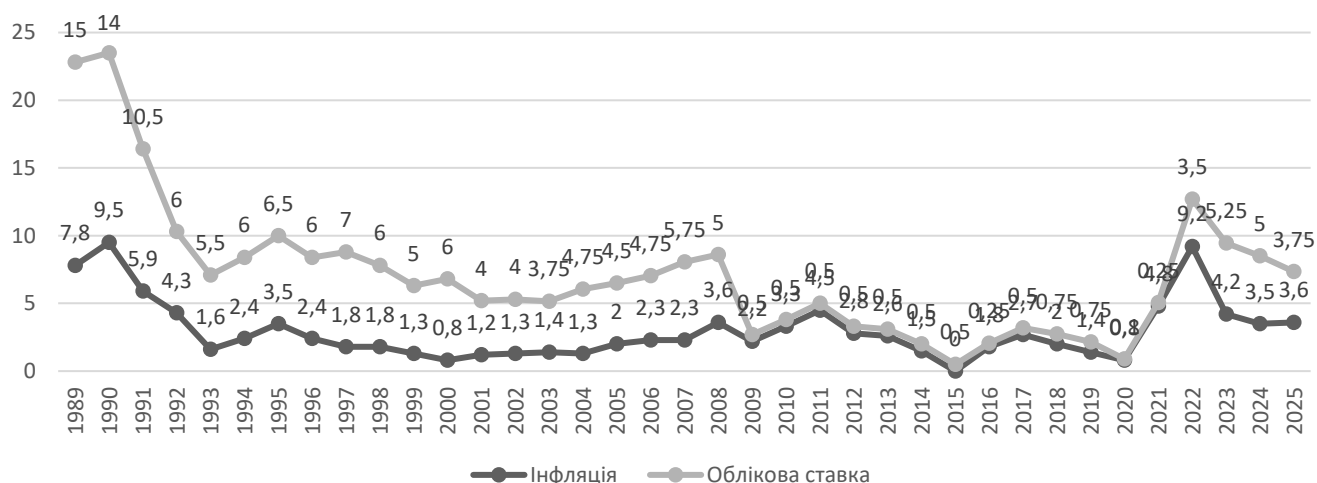

Рис. 3.1. Динаміка рівня інфляції та основної ставки ЦБ Англії після введення інфляційного таргетування, на кінець року, %

Джерело: складено авторкою за матеріалами [51, 54]

Аналіз динаміки інфляції та основної ставки Банку Англії у 1989–2025 рр. засвідчує тісний взаємозв'язок між монетарною політикою та макроекономічними шоками. У період 1989–1992 рр. високі процентні ставки (10–15 %) використовувалися як інструмент стримування інфляції, що перевищувала 9 %. Після глобальної фінансової кризи 2008 р. монетарна політика перейшла до режиму наднизьких ставок (0,5 % у 2009–2016 рр.), що сприяло стабілізації інфляції в межах 0–3 %. Пандемія COVID-19 у 2020 р. зумовила безпрецедентне зниження ставки до 0,1 % при майже нульовій інфляції, тоді як енергетична криза 2021–2022 рр. спричинила різкий стрибок інфляції (до 9,2 %) та підвищення ставки до 3,5 %. Вже у 2023–2025 рр. спостерігається поступове зниження інфляції до рівня близько 3,5 % та корекція ставки з 5,25 % до 3,75 %.

Таким чином, досвід Великої Британії підтверджує, що інфляційне таргетування є гнучким інструментом монетарного регулювання, здатним адаптуватися до глобальних викликів і забезпечувати баланс між ціновою стабільністю та економічним зростанням.

Після аналізу монетарної політики Банку Англії, що демонструє «еталонний» досвід інфляційного таргетування у розвиненій економіці, доцільно звернутися до прикладу Туреччини. Її практика впровадження цього режиму відображає специфіку країн із високою інфляційною волатильністю та інституційними викликами, що дозволяє порівняти різні моделі реалізації таргетування.

Режим інфляційного таргетування в Туреччині було запроваджено після неефективності ортодоксальної монетарної політики та тривалих періодів високої інфляції. У 2001 році ЦБ Туреччини оголосив про намір перейти до стратегії інфляційного таргетування з 2002 року. Для цього було внесено зміни до Закону про ЦБ та створено Комітет з монетарної політики, що інституціоналізував процес ухвалення рішень. Водночас у науковій літературі поширена думка [51–54], що для країн із перехідною економікою прийнятним рівнем інфляції для впровадження таргетування є близько 15 %. У Туреччині ж у цей період інфляція залишалася значно вищою: 29,7 % у 2002 р., 18,4 % у 2003 р., 9,3 % у 2004 р. та 7,7 % у 2005 р.

У 2002–2005 рр. ЦБ Туреччини дотримувався стратегії неявного інфляційного

таргетування. 2 січня 2002 року було оголошено, що цей перехідний режим діятиме до досягнення необхідних цільових показників інфляції, які створюють умови для повноцінного впровадження таргетування. У зазначений період проведено грошову реформу, посилено інституційну незалежність центрального банку та стабілізовано інфляційні очікування, що сприяло зниженню інфляції та дозволило офіційно запровадити режим інфляційного таргетування у 2006 році. На рис. 3.2 динаміку відсоткової ставки та рівня інфляції в Туреччині з 2002 року.

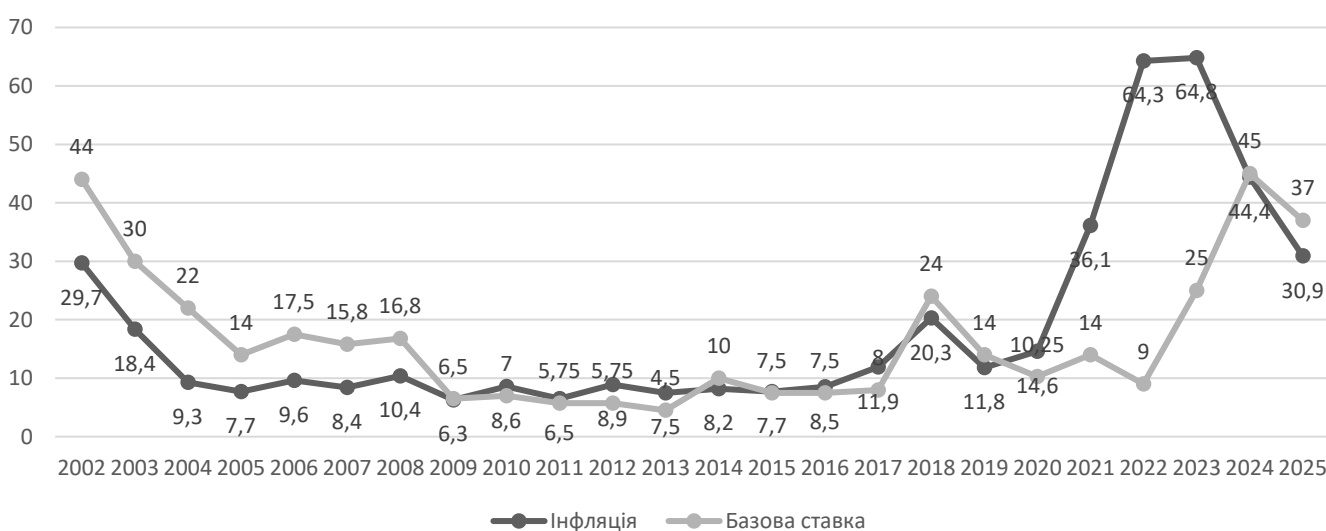

Рис. 3.2. Динаміка рівня інфляції та основної ставки ЦБ Туреччини після введення інфляційного таргетування

Джерело: складено авторкою за матеріалами [51, 55]

З представленого рис. 3.2 ми наочно бачимо, що досвід Туреччини у запровадженні інфляційного таргетування демонструє складність адаптації цього режиму в умовах високої інфляційної волатильності та політичних ризиків. Перехідний етап 2002–2005 рр. із неявним таргетуванням дозволив знизити інфляцію майже в чотири рази та створити інституційні передумови для офіційного впровадження режиму у 2006 р. Проте подальший розвиток показав, результативність монетарної політики залежить від автономності ЦБ та рівня суспільної довіри. Валютні та політичні кризи 2018–2023 рр. призвели до різкого зростання інфляції понад 60 % та суттєвих коливань базової ставки. Лише посилення монетарної політики у 2024–2025 рр. дозволило стабілізувати інфляційні очікування та поступово

знизити інфляцію до рівня близько 31 %.

Таким чином, приклад Туреччини свідчить, що інфляційне таргетування у країнах із перехідною економікою потребує не лише технічного впровадження, а й стійких інституційних гарантій незалежності центрального банку та узгодженості економічної політики.

Після розгляду досвіду Туреччини, доцільно звернутися до прикладу Польщі. Її монетарна політика демонструє більш стабільну реалізацію інфляційного таргетування в умовах трансформаційної економіки та є показовою для порівняння з українським контекстом.

У Польщі перехід до режиму інфляційного таргетування розпочався наприкінці 1990-х років як відповідь на потребу стабілізації економіки після трансформаційних процесів та високої інфляції. У 1998 році НБ Польщі офіційно оголосив про запровадження цього режиму, визначивши цільові орієнтири інфляції та поступово формуючи інституційну базу для його реалізації. Такий крок став важливим етапом у модернізації монетарної політики країни та наблизив її до практик розвинених економік (рис. 3.3).

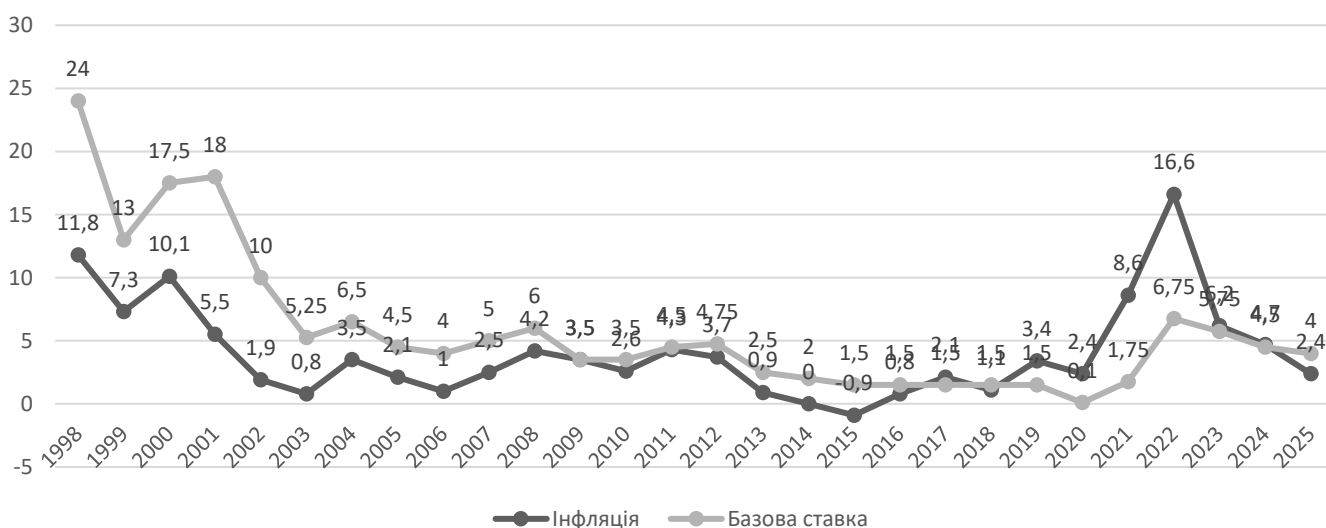

Рис. 3.3. Динаміка рівня інфляції та основної ставки НБП після введення інфляційного таргетування

Джерело: складено авторкою за матеріалами [51, 56]

Отже, з рис 3.3. можемо визначити, що початковий етап характеризувався високими процентними ставками та двозначними показниками інфляції, що вимагало жорсткої монетарної політики. Водночас поступове зниження інфляції у 2000-х роках та стабілізація у 2010-х свідчать про успішну адаптацію інституційної бази та зростання довіри до НБП. Важливим чинником стала інтеграція з ЄС, яка посилила дисципліну монетарної політики та сприяла утриманню інфляції в межах цільових показників.

Криза 2022–2023 рр. показала вразливість навіть стабільних економік до зовнішніх шоків, проте своєчасне підвищення базової ставки дозволило поступово відновити контроль над інфляційними процесами.

Таким чином, приклад Польщі демонструє, що інфляційне таргетування може забезпечувати довгострокову стабільність за умови інституційної незалежності ЦБ та узгодженості економічної політики з європейськими стандартами.

Перехід України до режиму інфляційного таргетування розпочався у середині 2010-х років як відповідь на необхідність стабілізації макроекономічної ситуації після глибоких кризових явищ та валютних потрясінь. У 2015 році НБУ офіційно оголосив про запровадження цього режиму, визначивши середньострокові цілі щодо інфляції та поступово формуючи інституційні засади для їх реалізації. Важливим кроком стало посилення незалежності НБУ, удосконалення комунікаційної політики та перехід до гнучкого курсоутворення, що створило передумови для підвищення довіри економічних агентів і закріплення нової моделі монетарної політики [57] (рис. 3.4).

Отже, визначимо, що запровадження інфляційного таргетування в Україні стало ключовим етапом трансформації монетарної політики та інституційного розвитку НБУ. Початковий період на початку 2015 році характеризувався надзвичайно високою інфляцією та необхідністю застосування жорстких інструментів, зокрема підвищення облікової ставки до рекордних рівнів. Подальше поступове зниження інфляції у 2016–2019 рр. засвідчило ефективність нової моделі та посилення довіри до НБУ. Водночас пандемія COVID-19 та повномасштабна війна 2022 року стали серйозними викликами, що знову підштовхнули інфляцію до двозначних показників і вимагали різкого посилення монетарної політики.

Незважаючи на ці кризові умови, НБУ зберіг прихильність до режиму інфляційного таргетування, використовуючи його як основу для стабілізації очікувань та відновлення макроекономічної рівноваги.

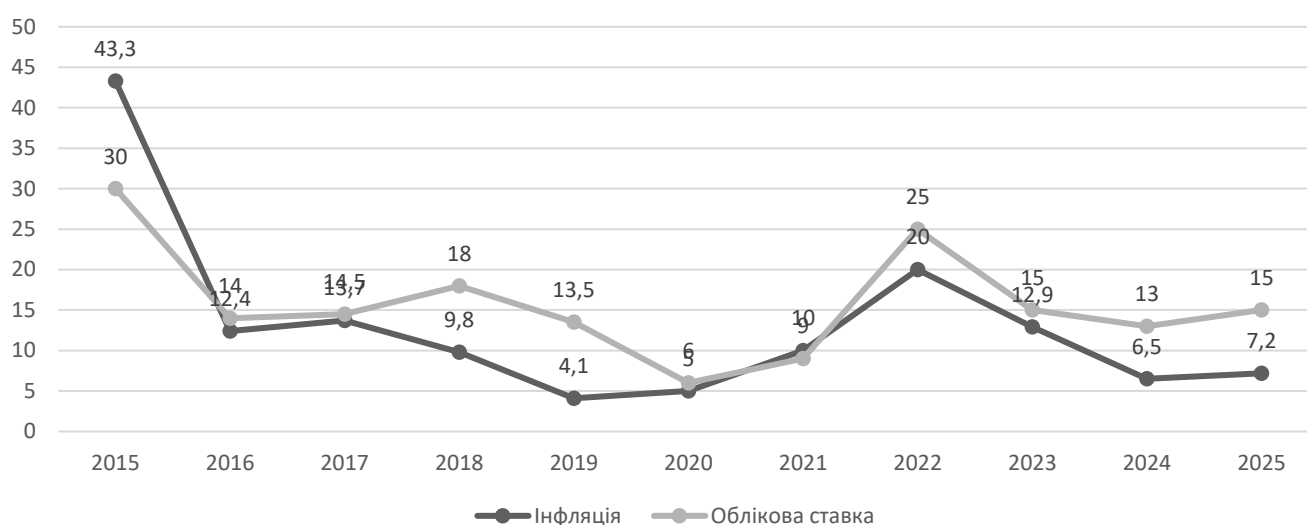

Рис. 3.4. Динаміка рівня інфляції та облікової ставки НБУ після введення інфляційного таргетування за 2015 – 2025 рр., станом на кінець року, %

Джерело: складено авторкою за матеріалами [17,57]

Таким чином, український досвід підтверджує, що інфляційне таргетування може бути ефективним навіть у країнах із високим рівнем зовнішніх ризиків, за умови інституційної незалежності центрального банку та прозорості комунікації з суспільством.

За результатами проведеного аналізу зробимо порівняння досвіду інфляційного таргетування у чотирьох країнах в табл. 3.1

Таким чином, проведений аналіз досвіду Великої Британії, Туреччини, Польщі та України переконливо свідчить, що інфляційне таргетування є одним із найбільш дієвих інструментів сучасної монетарної політики. Незалежно від рівня економічного розвитку чи масштабів зовнішніх ризиків, цей режим забезпечує можливість гнучкого реагування на макроекономічні зміни, стабілізацію інфляційних очікувань та підтримання довіри до центрального банку [58].

Слід зазначити, що у розвинених економіках, як у Великій Британії, інфляційне

таргетування стало «еталоном» для забезпечення цінової стабільності, тоді як у країнах із перехідною економікою, Туреччина, Польща, Україна, воно виступило ключовим механізмом інституційної трансформації та адаптації до кризових умов. Навіть у випадках серйозних геополітичних потрясінь, а саме валютних криз, пандемії COVID-19 чи повномасштабної війни, інфляційне таргетування залишалося базовим інструментом монетарного регулювання, що дозволяло стримувати інфляцію та формувати передумови для відновлення макроекономічної рівноваги.

Таблиця 3.1

Порівняний досвід впровадження інфляційного таргетування у Великій Британії, Туреччині, Польщі та Україні

Країна	Початок впровадження	Основні результати	Виклики	Досвід для України
Велика Британія	1992 р	Зниження інфляції до цільових 2 %, гнучке реагування на кризи (2008, COVID-19, енергетична криза)	Глобальні шоки, потреба балансувати між стабільністю та зростанням	Показовий «еталон» для розвинених економік, підтверджує гнучкість режиму
Туреччина	2002 (неявне), 2006 (офіційне)	Зниження інфляції з 30 % до <10 % у 2000-х, але нові піки понад 60 % у 2018–2023	Політичний тиск, валютні кризи, слабка інституційна незалежність	Важливий приклад для України: технічне впровадження без інституційної стійкості не гарантувати позитив. ефект.
Польща	1998	Стабілізація інфляції на рівні 2–3 %, інтеграція з ЄС, довіра до НБП	Зовнішні шоки (енергетична криза 2022–2023)	Підтверджує, що незалежність ЦБ та європейські стандарти забезпечують довгострокову стабільність
Україна	2015	Зниження інфляції з 43 % до однозначних значень у 2016–2019, збереження режиму під час війни	Високі зовнішні ризики, валютна нестабільність, пандемія, війна	Режим працює навіть у кризових умовах, але потребує незалежності НБУ та прозорості комунікації

Джерело: складено авторкою за матеріалами [17,57]

Таким чином, для України інфляційне таргетування не лише підтвердило свою ефективність у кризових умовах, але й стало стратегічною основою інтеграції у європейський економічний простір. Його застосування доводить, що навіть за умов макроекономічних та геополітичних потрясінь воно залишається базовим інструментом монетарного регулювання, який дозволяє: стримувати інфляцію, стабілізувати очікування, підтримувати довіру до центрального банку. Для України це означає, що інфляційне таргетування варто зберігати як стратегічний режим, адже воно працює навіть у кризових умовах і формує фундамент для довгострокової макроекономічної стабільності.

3.2. Напрями оптимізації грошового обігу України в умовах цифровізації та воєнної економіки

Протягом написання кваліфікаційної роботи ми вже визначали, що сучасний розвиток грошового обігу в Україні відбувається в умовах подвійного виклику: з одного боку, як інтенсивна цифровізація фінансової сфери, з іншого, функціонування економіки в умовах воєнного стану та високої невизначеності. Така комбінація чинників зумовлює потребу в оптимізації напрямів, які б забезпечували стійкість та адаптивність грошового обігу України.

На рисунку 3.5 відображено основні напрями оптимізації грошового обігу в Україні, які розглянемо більш детально.

1. У контексті сучасних умов невизначеності та зростання зовнішніх ризиків ключовий напрям оптимізації грошового обігу України повинен ґрунтуватися на гармонізацію законодавства з європейськими стандартами, що дозволить інтегрувати національну фінансову систему у спільний економічний простір та забезпечити відповідність міжнародним вимогам.

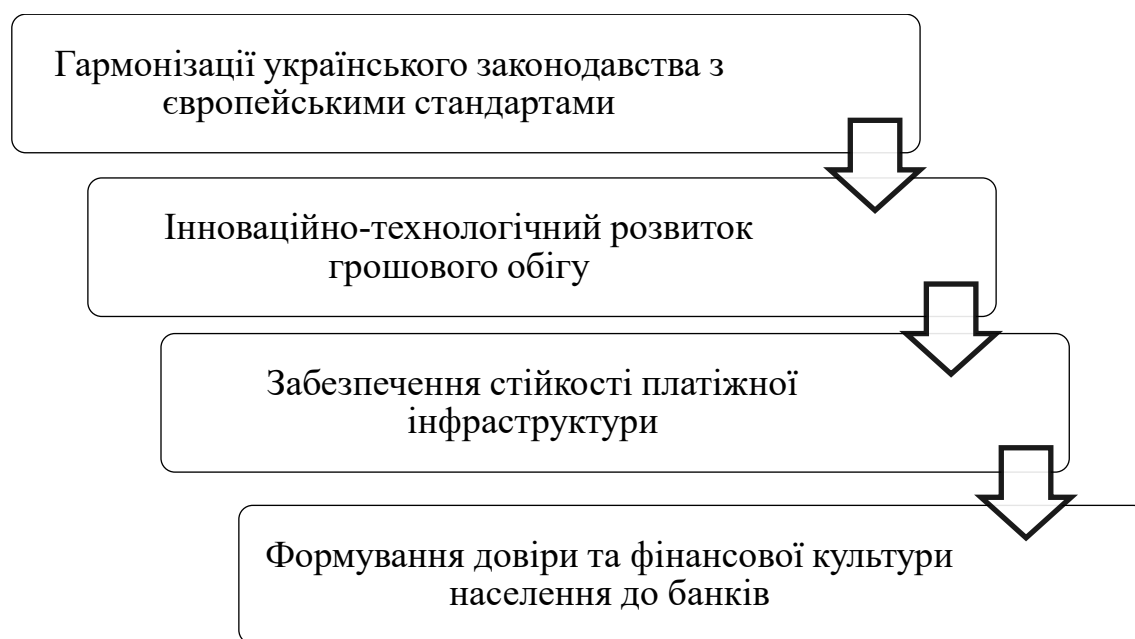

Рис.3.5. Напрями оптимізації грошового обігу України в умовах невизначеності

Джерело: складено авторкою за матеріалами [61,62,63,64]

Слід визначити, що станом на початок 2026 рік гармонізація нормативно-правової бази у сфері грошового обігу є визначальним чинником реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка виступає необхідною передумовою для отримання фінансової підтримки з боку європейських інституцій, зокрема в рамках програм допомоги Ukraine Facility, та забезпечує інтеграцію національної фінансової системи у спільний економічний простір ЄС [61]. Окреслені умови формують підґрунтя для адаптації національного законодавства до положень директив ЄС, зокрема MiFID II, CRD IV та UCITS, які регулюють фінансові ринки, банківську діяльність та інвестиційні фонди; удосконалення законодавчої бази щодо діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема підвищення розміру гарантованої суми компенсації вкладникам, розробка моделей прогнозування грошового обігу з урахуванням воєнних ризиків та цифрових трендів.

Ухвалення законопроектів щодо приєднання України до системи SEPA [62], що забезпечує уніфікацію правил платежів у євро та прозорість транзакцій. Саме приєднання України до системи SEPA (Single Euro Payments Area) розглядається як стратегічний етап у процесі європейської інтеграції та модернізації національної

платіжної інфраструктури. Цей крок забезпечує гармонізацію українського законодавства з європейськими нормами, сприяє прозорості та уніфікації транзакцій у євро, а також формує довіру міжнародних партнерів до фінансової системи держави (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Порівняльна характеристика стану інтеграції України до SEPA

Параметр	Поточний стан України (2026)	Стандарт SEPA
Законодавча база	Законопроект у процесі ухвалення	Єдині правила ЄС
Технічні стандарти	Перехід на ISO 20022	ISO 20022 обов'язковий
Платежі в євро	Через SWIFT, комісії різні	Як внутрішні перекази, єдина комісія
Швидкість	1–3 дні	SCT – 1 день, SCT Inst – до 10 секунд
Доступність	Частково	Повна інтеграція у 42 країнах

Джерело: складено авторкою за матеріалами [62]

Порівняльний аналіз стану грошового обігу України та стандартів SEPA представлений в табл. 3.2 засвідчує, що національна фінансова система перебуває на етапі поступової інтеграції до європейського платіжного простору. Україна вже здійснила перехід до сучасних технічних стандартів (ISO 20022) та розпочала процес гармонізації законодавчої бази, проте станом на сьогодні повна відповідність вимогам SEPA залишається недосягнутою. Це проявляється у частковій доступності платіжних сервісів, використанні переказів через SWIFT та тривалішій швидкості транзакцій порівняно з миттєвими переказами SEPA.

Потреба у створенні чіткої нормативно-правової бази для визначення статусу цифрової гривні та правил її використання є одним із ключових завдань сучасної монетарної політики України. Відсутність чіткого правового регулювання статусу CBDC, механізмів емісії, захисту прав користувачів та протидії відмиванню коштів створює значні ризики як для центрального банку, так і для усіх учасників ринку. Без належного законодавчого підґрунтя впровадження цифрової валюти може призвести до правової невизначеності та втрати довіри.

З метою більш наочного відображення впливу ключових чинників на готовність до впровадження CBDC в Україні доцільно представити їх у вигляді рис 3.6.

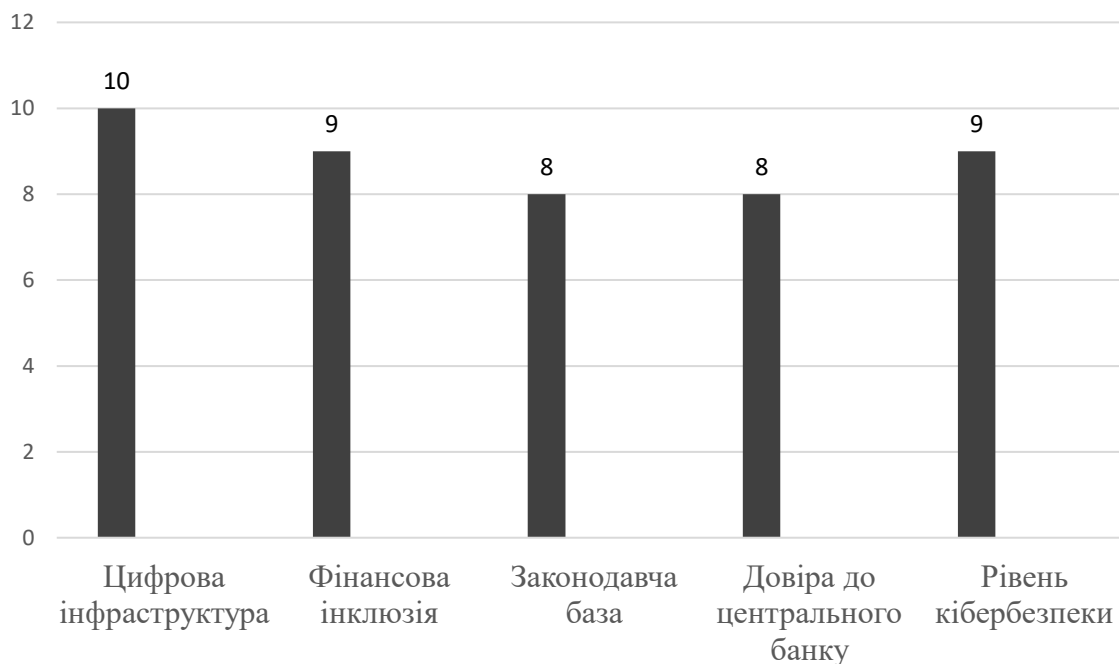

Рис. 3.6. Вплив ключових чинників на готовність до впровадження CBDC в Україні за досвідом міжнародної практики, балів.

Джерело: складено авторкою на основі [64,65,66]

Таким чином, успішне впровадження CBDC вимагає збалансованого розвитку всіх зазначених факторів. Відставання хоча б в одному з них суттєво знизить шанси на ефективне функціонування цифрової валюти в реальній економіці.

Вважаємо доцільним з метою підвищення ефективності та мінімізації ризиків впровадження CBDC в Україні реалізувати комплексний поетапний підхід, який враховуватиме національні особливості та глобальний досвід. Насамперед слід забезпечити поетапне впровадження цифрової валюти, починаючи з обмеженого відкритого пілотного проєкту з реальними користувачами за участі банківських та небанківських установ. Такий пілот дозволить зібрати емпіричні дані щодо рівня прийняття, технічної стабільності та впливу на платіжну систему, після чого за умови досягнення позитивних результатів можна буде переходити до масштабування.

Слід вважати доцільним звернути увагу на оновленні Меморандуму щодо платіжних послуг, ризики взаємодії з третіми сторонами (Постанова №64),

перенесення строків змін у сфері кредитного ризику (Постанова №13), удосконалення порядку надання інформації до Кредитного реєстру НБУ, механізми обміну даними з митними органами, застосування санкцій у валютному контролі та координація дій із Фондом гарантування вкладів фізичних осіб [62].

З огляду на викладене, гармонізація із європейськими стандартами у сфері регулювання грошового обігу України повинно сприяти підвищенню довіри економічних агентів, зниженню ризиків валютної нестабільності та забезпеченню стійкості монетарної політики навіть у кризових умовах.

2. Інноваційно-технологічний розвиток грошового обігу України є фундаментальною основою його модернізації та адаптації до викликів цифрової економіки в сучасних умовах. Оптимізація передбачає розширення використання сучасних платіжних інструментів, а саме розвиток інфраструктури безготівкових розрахунків та застосування блокчейн-технологій для забезпечення прозорості та безпеки транзакцій. Особливого значення набуває інтеграція фінтех-рішень у банківську сферу, що сприяє підвищенню ефективності платіжних систем, зниженню транзакційних витрат та формуванню довіри населення до цифрових фінансових інструментів. Підтримка стартапів у фінтех-сфері, які пропонують рішення для воєнної економіки, резервні канали зв'язку, дублювання дата-центрів, захист від кібератак. розширення доступу до мобільних банкінг-сервісів, QR-платежів, миттєвих переказів.

Особливої уваги заслуговує те, що високий рівень ризиковості інноваційно-технологічних інструментів зумовлює необхідність їх системного та безперервного вдосконалення в умовах цифрової трансформації економіки. Нейтралізація загроз, пов'язаних із застосуванням технологій вимагає переходу від ізольованих інструментів захисту до інтегрованої технологічної архітектури. В основі пропонованої моделі лежить синергія трьох компонентів: Blockchain (забезпечення незмінності та довіри), AI (швидкість та предиктивність) та RegTech (автоматизований комплаєнс).

Слід зазначити, що жодна з технологій окремо не є панацеєю: блокчейн без ШІ є пасивним реєстром, який лише констатує факт злому, але не може йому запобігти у

режимі реального часу. ШІ без Блокчейну залишається вразливим до атак на вхідні дані (data poisoning), коли зломисники «привчають» нейромережу не помічати аномалії. RegTech без ШІ та Блокчейну перетворюється на статичний набір правил, що легко обходяться через нові типи гібридних маніпуляцій.

Тільки в тріаді ШІ виявляє аномалію (реакція), RegTech верифікує її легальність (контроль), а Блокчейн гарантує доказовість рішення (довіра). Це створює «динамічний імунітет», здатний оперувати швидше за вектори гібридного впливу.

Запропонована схема базується на послідовній верифікації кожного платіжного запиту (рис.3.7).

Рис. 3.7. Схема інтегрованої системи платіжної безпеки «AI-RegTech-Blockchain»

Джерело: складено авторкою на основі [66, 67,68,69]

Отже, стратегічна стійкість фінансового сектору в умовах поширення «невидимих платежів» безпосередньо визначається впровадженням гібридних моделей безпеки. Ключовим є поєднання технології блокчейн, що гарантує незмінність даних, та інструментів штучного інтелекту, які забезпечують предиктивне виявлення аномалій. Саме інтеграція RegTech як третього елементу цієї тріади трансформує технічні механізми захисту у юридично значущу та регуляторно

відповідну систему, що формує основу безпечного фінансового простору.

Таким чином, застосування фінтехнологій вимагає системного поєднання технологічних інновацій із регуляторними механізмами та безперервного вдосконалення архітектури платіжної безпеки, завдяки нейтралізації гібридних загроз та формування довіри до цифрових інструментів у сучасних умовах трансформації економіки.

3. Для цифрової економіки, а особливо в умовах воєнного стану, забезпечення стійкості платіжної інфраструктури набуває статусу критично важливої складової фінансової стабільності держави. Її функціонування має забезпечувати безперервність грошового обігу, необхідністю масштабування для обслуговування мільйонів користувачів та забезпечення безперервності функціонування навіть за умов руйнування критичної інфраструктури. Недостатня технологічна готовність, обмежені резервні канали та ризики кібератак створюють загрозу фінансовій стабільності та довірі населення до банківської системи. Додатковим викликом є потреба у готівковому забезпеченні прифронтових територій, де електронні канали можуть бути недоступними.

Вирішення цих викликів може реалізуватися через комплекс заходів, що охоплюють технологічну модернізацію, посилення кіберстійкості, організацію готівкового забезпечення та інституційну координацію, що представлено на рис. 3.8.

Рис. 3.8. Заходи забезпечення стійкості платіжної інфраструктури в умовах воєнного стану

Джерело: складено авторкою на основі [70]

Насамперед, важливим напрямом є розвиток технологічної інфраструктури, що передбачає створення масштабованої та надійної платіжної системи, здатної обслуговувати мільйони користувачів у режимі реального часу. Для цього необхідним є впровадження масштабованих платіжних платформ, здатних витримувати пікові навантаження, а також розвиток систем резервного копіювання та механізмів швидкого відновлення у випадку руйнування чи кібератак.

Другим ключовим аспектом виступає кіберстійкість платіжної інфраструктури, яка забезпечує захист від зовнішніх загроз та прозорість фінансових операцій. Це включає розбудову багаторівневих систем кіберзахисту, використання блокчейн-технологій для підвищення прозорості та безпеки транзакцій, а також постійний моніторинг і аудит інформаційної безпеки.

В умовах ведення бойових дій в Україні особливого значення набуває організація готівкового забезпечення населення, що виступає ключовим чинником гарантування доступу до фінансових ресурсів навіть у кризових ситуаціях. Йдеться про формування мобільних касових вузлів, розробку логістичних механізмів доставлення готівки у прифронтові райони, а також використання резервних каналів для стабільного забезпечення населення необхідними коштами.

Завершальним елементом є інституційна координація, яка передбачає узгодження дій між НБУ, банками та державними органами. Вона реалізується через спільні протоколи реагування на кризові ситуації та забезпечення безперервності платіжних процесів, що формує основу для збереження фінансової стабільності та довіри населення до банківської системи.

Отже, перелічений комплекс заходів надасть можливість сформувати системну основу для забезпечення безперервності платіжних процесів та дозволить мінімізувати системні ризики, гарантувати доступ населення до фінансових ресурсів та підтримувати стабільність грошового обігу у період воєнного стану в країні.

4. Наступний напрям передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на оптимізацію стійкості грошового обігу шляхом формування довіри населення до банківської системи та посилення її соціально-економічної ролі. У сучасних умовах фінансова стабільність держави значною мірою залежить від ефективності

комунікацій між банками та суспільством, що охоплює прозорість діяльності, гарантії захисту депозитів, розвиток фінансової грамотності та впровадження інноваційних інструментів збереження коштів. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити безперервність грошового обігу, але й створити передумови для зростання заощаджень та їхнього залучення у банківський сектор, що своєю чергою зміцнює фінансову систему та підвищує її стійкість до кризових викликів.

Необхідно окремо підкреслити роль НБУ разом з МОН, Міністерства цифрової трансформації, Міністерства економіки та інших інституцій у реалізації «Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року» [71], яка була запроваджена у липні 2024 р., на меті якої стати системним інструментом формування фінансової культури населення та підвищення стійкості грошового обігу в Україні.

З огляду на викладене, реалізація напряду передбачає наступні кроки:

- важливо забезпечити доступність цифрової гривні для всіх верств населення, включно з тими, хто має обмежений доступ до цифрових технологій;
- активізація інформаційної роботи щодо діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, його можливостей та стратегічних намірів у сфері захисту депозитів;
- підвищення розміру гарантованої суми відшкодування вкладникам — фізичним особам у вітчизняних банках;
- розвиток фінансової грамотності населення шляхом запровадження нових інструментів збереження коштів;
- реалізація просвітницьких ініціатив та інформаційних кампаній, спрямованих на формування довіри до банківських і цифрових фінансових інструментів;
- підтримка культури заощаджень та довгострокового інвестування як основи стабільності грошового обігу [72].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що реалізація комплексу заходів, спрямованих на формування довіри населення до банківської системи, виступає ключовим чинником забезпечення стійкості грошового обігу в умовах сучасних воєнного стану та цифрової трансформації фінансової сфери. Поєднання прозорості діяльності банків, гарантій захисту депозитів, розвитку фінансової грамотності та

впровадження інноваційних інструментів збереження коштів створює багатовимірну основу для підвищення соціально-економічної ролі банківського сектору.

За результатами дослідження, з огляду на оптимізацію грошового обігу України в умовах цифровізації та воєнної економіки, з'ясовано, що запропоновані нами напрями будуть сприятимуть формуванню ефективної моделі грошового обігу, здатної забезпечити фінансову стабільність, підтримати економічну безпеку та створити передумови для післявоєнного відновлення.

Висновки до розділу 3

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, визначено, що міжнародний досвід Великої Британії, Туреччини та Польщі показує, що інфляційне таргетування є універсальним інструментом монетарної політики, здатним адаптуватися до різних економічних умов. У розвинених країнах воно стало «еталоном» забезпечення цінової стабільності, тоді як у державах із перехідною економікою — ключовим механізмом інституційної трансформації та подолання інфляційної волатильності. Незалежно від рівня розвитку фінансових ринків чи масштабів зовнішніх ризиків, цей режим дозволяє гнучко реагувати на макроекономічні зміни, стабілізувати інфляційні очікування та підтримувати довіру до центрального банку.

Український досвід підтверджує, що інфляційне таргетування може бути ефективним навіть у кризових умовах — від валютних потрясінь і пандемії COVID-19 до повномасштабної війни. Використання цього режиму забезпечило поступове зниження інфляції після 2015 року та стало стратегічною основою макроекономічної стабільності. Водночас приклади інших країн доводять: успіх інфляційного таргетування залежить від інституційної незалежності центрального банку, прозорості комунікації та узгодженості монетарної політики з фіскальною. Для України це означає, що збереження режиму інфляційного таргетування є необхідним не лише як

технічний інструмент, а і як стратегічний напрям інтеграції у європейський економічний простір.

Доведено, що оптимізація грошового обігу України в умовах воєнної економіки та цифрової трансформації потребує гармонізації законодавчої бази з європейськими стандартами, впровадження сучасних платіжних інструментів та розвитку інфраструктури безготівкових розрахунків. Важливим чинником виступає інтеграція фінтех-рішень у банківську сферу, що забезпечує ефективність платіжних систем, зниження транзакційних витрат та формування довіри населення до цифрових фінансових інструментів.

ВИСНОВКИ

За результатами виконаної кваліфікаційної роботи можемо зробити наступні висновки:

1. Обґрунтовано, що грошовий обіг виконує ключову економічну роль, оскільки забезпечує взаємозв'язок між виробництвом, розподілом, обміном і споживанням суспільного продукту, формує канали руху коштів між суб'єктами економіки та виступає механізмом трансмісії монетарної політики НБУ. Він впливає на рівень інфляції, стабільність національної валюти та стійкість банківської системи, а також інтегрує фінансову систему країни у світовий економічний простір.

2. Визначено, що нормативно-правова база організації та регулювання грошового обігу в Україні становить комплексну систему, що поєднує законодавчі акти, нормативні документи державних органів та внутрішні регламенти банківських установ, забезпечуючи ефективність управління та стабільність фінансової системи. Центральну роль у цьому процесі відіграє Національний банк України, який здійснює емісію національної валюти, регулює валютний курс і контролює грошову масу. Подальший розвиток нормативно-правового забезпечення спрямований на систематизацію положень, скорочення частки готівки в обігу, стимулювання безготівкових розрахунків та впровадження сучасних банківських технологій. У стратегічному вимірі це відповідає курсу на макрофінансову стабільність, євроінтеграцію та цифровізацію, зокрема через ініціативи щодо впровадження цифрової гривні, що визначає перспективні напрями модернізації грошового ринку та інтеграції України у глобальний фінансовий простір.

3. Доведено, що нормативно-правове та інституційне забезпечення грошового обігу в Україні функціонує в умовах значних внутрішніх і зовнішніх викликів, серед яких інфляційні ризики, воєнні події, глобальні економічні потрясіння та процеси цифровізації. У відповідь на ці чинники НБУ застосовує комплекс монетарних інструментів від облікової ставки та операцій на відкритому ринку до валютних інтервенцій і механізмів регулювання ліквідності. Їхнє гнучке

використання дозволяє підтримувати стабільність грошового ринку, забезпечувати цінову рівновагу та створювати умови для сталого економічного розвитку.

Таким чином, монетарна політика НБУ виступає ключовим чинником макрофінансової стійкості держави. Вона забезпечує узгодженість між потребами реального сектору економіки та функціонуванням фінансових інститутів, а також формує основу для інтеграції України у глобальний фінансовий простір. Комплексність і взаємодоповнюваність інструментів регулювання визначають їхню стратегічну роль у мінімізації ризиків та оптимізації грошового обігу, що є необхідною передумовою стабілізації економіки та підвищення її конкурентоспроможності.

4. Сформульовано, що грошовий обіг України у 2015–2025 рр. розвивався під впливом складних внутрішніх і зовнішніх чинників — від структурних реформ та пандемії COVID-19 до наслідків повномасштабної війни. Попри кризові явища, фінансова система продемонструвала здатність до адаптації та поступового відновлення. Динаміка платіжного обороту, грошової маси, швидкості її обігу, рівня монетизації та доларизації підтверджує високу чутливість економіки до макрошоків, але водночас свідчить про поступове зміцнення довіри до національної валюти та ефективність монетарної політики НБУ. Загальний тренд характеризується стабілізацією ключових показників у 2023–2025 рр., що створює передумови для сталого розвитку та формування більш стійкої грошово-кредитної системи в середньостроковій перспективі, попри повномасштабної війни в країні.

5. Проведений аналіз довів, що грошовий обіг України у 2015–2025 рр. зазнав глибокої трансформації: від домінування готівки до поступового утвердження безготівкових та електронних форм розрахунків. Зростання ролі платіжних карток, електронних грошей і банківських резервів у структурі грошової маси підтверджує стратегічний курс фінансової системи на цифровізацію та інтеграцію у світові тенденції, водночас зберігаючи значну питому вагу готівки як відображення культурних та інституційних особливостей української економіки.

6. Аналіз грошових агрегатів за 2015–2025 рр. дав змогу визначити, що грошовий обіг України характеризується суттєвим зростанням обсягів, підвищенням

ролі безготівкових коштів та поступовим зниженням частки готівки. Виявлені тенденції відповідають сучасним процесам фінансової цифровізації та інтеграції України у глобальні ринки, проте водночас формують нові виклики щодо забезпечення стабільності, ліквідності та ефективності банківської системи в умовах економічної невизначеності. Важливу роль у цьому процесі визначено за НБУ, який через інструменти грошово-кредитної політики забезпечує баланс між потребами економіки у кредитних ресурсах та підтриманням фінансової безпеки держави.

7. Доведено, що інфляційне таргетування є універсальним і дієвим інструментом монетарної політики, який успішно застосовується як у розвинених країнах, так і в державах із перехідною економікою. Незалежно від рівня розвитку фінансових ринків чи масштабів зовнішніх викликів, цей режим забезпечує можливість гнучкого реагування на макроекономічні зміни, стабілізацію інфляційних очікувань та підтримання довіри до центрального банку.

Таким чином, вивчення міжнародного досвіду підтвердило, що інфляційне таргетування може ефективно функціонувати навіть за умов глобальних криз та геополітичних потрясінь. Для України це означає, що збереження та вдосконалення цього режиму є стратегічно важливим, адже він формує основу макроекономічної стабільності та сприяє інтеграції у європейський економічний простір.

8. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано, що в умовах воєнної економіки та цифровізації реалізація запропонованих напрямів оптимізації грошового обігу України сприятиме формуванню ефективної моделі грошового обігу, яка забезпечуватиме фінансову стабільність, зміцнюватиме економічну безпеку та формуватиме передумови для післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін: монографія / відп. ред. В.С. Стельмаха. Київ.: Центр наукових досліджень Національного банку України, УБС НБУ, 2009. 404 с. URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=84103> (дата звертання 15.02.2022 р.)
2. Гроші та кредит: Навчальний посібник для вивчення дисципліни / за ред. Л.В. Кузнєцової. Одеса.: ОДЕУ. ВМВ, 2009. 302 с.
3. Савлук М.І., Мороз А.М., Лазепко І.М. Гроші та кредит: підручник / за заг. ред. М. І. Савлука. [6-те вид.]. К.: КНЕУ, 2011. 589 с.
4. Гроші та кредит: Підручник / за ред. Б.С. Івасіва. Тернопіль: Карт-бланш, 2005. 528 с.
5. Рябініна Л. М. Гроші та кредит. Підручник. Одеса: К.: Пальміра, 2006. 536 с.
6. Банківські операції : підручник / за ред. В. І. Міщенка, Н. Г. Слав'янської. [2-ге вид. перероб. і доп.]. К. : Знання, 2006. 727 с.
7. Колодізев О.М., Колісніченко В.Ф., Гроші і кредит : підручник / К. Знання, 2010. 615 с.
8. Лагутін В.Д. Гроші та грошовий обіг : навчальний посібник. К.: Т-во «Знання». 1998. с.20.
9. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: навч. посібник / за ред. Б.Л. Луціва, 2-ге видання, перероб. Тернопіль: Карт. бланш, 2000. 269 с.
10. Чайковський Я. І. Платіжний оборот і грошовий обіг : навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. 336 с.
11. Гроші та кредит: навчальний посібник / О. Д. Вовчак, І. Є. Бучко, З. Р. Костак. в.о. М-во освіти і науки, молоді та спорту України; в.о. Львів. комерц. акад. ЦУЛ , 2013. 424 с.
12. Сергєєва О.С. Дискусійні питання щодо визначення функцій сучасних грошей. Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновацій: матеріали ІХ Інтернет-конф., м. Одеса, 4–5 квітня 2024 р.

Одеса,: ОНЕУ, 2024 . С.360-362

13. Про Національний банк України. Закон України від 20.05.1999 № 679. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> .
14. Коваленко В.В., Сергєєва О.С. Облікова ставка як інструмент регулювання інфляції в умовах невизначеності та ризику. Вісник Херсонського Національного технічного університету. 2023. Вип. 3(82). С. 97–101. doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.13 .
15. Рекуненко І.І., Божко М.І., Зимогляд А.В. Вплив грошового ринку на розвиток економіки країни. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/109.pdf .
16. Монетарна політика Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Monetary_Policy_of_NBU_pr-20-05-2025.pdf
17. Основні засади грошово-кредитної політики на середньострокову перспективу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/osnovni-zasadi-groshovo-kreditnoyi-politiki-na-serednostrokovu-perspektivu>.
18. Стратегія розвитку фінансового сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini>
19. Указ Президента України «Про грошову реформу в Україні» N 762/96 від 25 серпня 1996 року. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/762/96> .
20. Конституція України. Закон України від № 2222-IV від 08.12.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
21. Бюджетний кодекс України. Закон України від № 2456-VI від 11.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
22. Про банки і банківську діяльність. Закон України від 07.12.2000 № 2121. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
23. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні. Закон України від 05.04.2001 № 2346-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
24. Про валюту. Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.

25. Положення «Про затвердження Інструкції про порядок організації касової роботи банками та проведення платіжних операцій надавачами платіжних послуг в Україні». Постанова НБУ № 25.09.2018 № 103. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0103500-18#Text>
26. Положення «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг». Постанова НБУ від 29.07.2022 № 163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0163500-22#Text>
27. Положення «Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій та операцій з ощадними сертифікатами банку». Постанова НБУ від 03.12.2003 № 516 № 1256/8577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text>
28. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України. Постанова НБУ № 1425/10024 від 08.11.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1425-04>
29. Про е-гривню – цифрові гроші Національного банку. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>.
30. Чубка О. М., Рудницька О.М. Показники статистики грошового обігу в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2012. № 739: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.
31. Омельченко О.І., Рац О.М. Аналіз та регулювання грошової маси України. «Ефективна економіка». 2018. № 3.
32. Офіційний сайт державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
33. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/gdp/>.
34. Сергєєва О.С. Вплив інфляції на результативність діяльності банків. Modern Economics. 2021. № 25(2021). С. 123-129. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V25\(2021\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V25(2021)-19).
35. Інфляційний звіт за січень 2026 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyniy-zvit-sichen-2026-roku>.

36. Грошово-кредитної статистики України. URL:
<https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
37. Міщенко С.В. Сучасні проблеми теорії грошей та грошового обігу. К.: ЦНДНБУ, УБС, 2011. 230 с.
38. Архів валютних курсів. Міністерства фінансів України. URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/nbu/>.
39. Сума та кількість операцій з використанням електронних платіжних засобів, емітованих українськими емітентами. URL:
<https://bank.gov.ua/ua/payments/oversite#169-statystyka-po-kartkah>
40. Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0046>.
41. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України ввід 04.03 2020 р. 524-IX. URL:
<https://ips.ligazakon.net/document/view/t190361?an=1>
42. Кошіль А.І., Мельянова Л.А. Електронні гроші: сучасні підходи та виклики обліку. Сталий розвиток економіки. 2024. № 2. (49) URL:
<https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/956>.
43. Глосарій банківських термінів. URL:
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123245&cat_id=123209.
44. Заруцька О.П. Облігації внутрішніх державних позик в Україні: особливості ціноутворення в умовах недосконалого ринку. Український соціум. 2018. № 1 (64). С. 77. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/3642>.
45. Balance of payments and international investment position manual. Sixth Edition. Washington, D.C., 2009. International Monetary Fund. 351 p. URL:
<http://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf>
46. Міжнародні резерви. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo>.

47. Структура міжнародних резервів у розрізі інструментів. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo/tools-structure>.
48. Сергєєва О. С. Управління грошовими потоками банків : дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / Одеський національний економічний університет. Одеса, 2015. 282 с.
49. Коваленко В. В. Монетизація та її вплив на грошовий сегмент економіки України. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9837>.
50. Коваленко В. В., Сергєєва О.С. Оцінка грошового обігу України в період пандемії COVID-19 та воєнного стану. *Науковий вісник ОНЕУ*. 2022. № 8. С. 57-64. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/297/pdf/57-64.pdf>.
51. Школьник І. О., Огорілко Ю. М. Міжнародний досвід і впровадження монетарного режиму інфляційного таргетування в Україні. *Проблеми економіки*. № 3 (57), 2023. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-3-227-236>. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2023-3_0-pages-227_236.pdf.
52. Андрущак Є.М., Грбата Ю.В. Аналіз передумов запровадження інфляційного таргетування в Україні. *Молодий вчений*. 2015. № 10(1). С. 65-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_10%281%29_16/
53. Ільчук П.Г., Коць О.О., Данилів І.Л. Інфляційне таргетування як стратегія ГКП: закордонний та вітчизняний досвід. *Економіка і суспільство*. № 11. 2017. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/68.pdf.
54. Bank England. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/>.
55. Офіційний сайт ЦБ Туреччини. URL: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/en/tcmb+en>.
56. Офіційний сайт Національний Банк Польщі. URL: <https://nbp.pl/en/about-nbp/>.
57. Ніколайчук С. Десятиріччя інфляційного таргетування в Україні: уроки для нової епохи невизначеності. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/A_Decade_of_Inflation_Targeting_in_Ukraine_Sergiy-Nikolaychuk_pr_2025-10-27_ua.pdf?v=15.

58. Матросова Л.М. Сучасні проблеми монетарної політики НБУ в умовах розвитку національної економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 500-505. URL: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/97.pdf>.
59. Поплюйко Я.В., Мельник М.О. Оцінка рівня тіньової економіки України в період воєнного стану та визначення ключових факторів впливу. *Статистика України*. № 2. 2025. URL: <https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/download/477/444/872>
60. Статистика фінансового сектору. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>
61. Про внесення змін до деяких законів України щодо гармонізації сфери акредитації органів з оцінки відповідності та системи технічного регулювання з положеннями права Європейського Союзу. Закон України від 07.04. 2026 № 4831-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4831-20#Text>.
62. Україна на шляху до єдиної зони платежів в євро SEPA: фінансовий безвіз, прозорість і нові можливості. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ukraina_na_shliakhu_do_iedinoi_zoni_platezhiv_v_ievro_sep_a_finansovii_bezviz_prozorist_i_novi_mozhливosti-5493.
63. У НАБУ обговорили оновлення регуляторних підходів та зміни до меморандуму щодо платіжного ринку. URL: <https://nabu.ua/ua/u-nabu-obgovorili-onovlennya-regulyatornih-pidhodiv-ta-zmini-do-memorandumu.html>.
64. BIS Papers No 159. Advancing in tandem – results of the 2024 BIS survey on central bank digital currencies and crypto. August 2025. URL: <https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap159.pdf>.
65. International Monetary Fund. Central Bank Digital Currency Adoption : Inclusive Strategies for Intermediaries and Users / N. Tsuda [et al.]. Washington, D.C. : IMF, 2024. - 45 p. - (FinTech Notes ; No. 2024/005). URL: <https://www.imf.org/-/media/files/publications/ftn063/2024/english/ftnea2024005.pdf>.
66. Сергєєва О.С., Павелко Б.О. Управління кіберризиками як необхідна умова стійкості фінансової системи. *Теоретична та практична концептуалізація розвитку*

фінансово-кредитних механізмів під впливом цифровізації: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (до 30-річчя створення факультету фінансів та цифрових технологій), м. Ірпінь, 19-20 березня 2026 року. Ірпінь, 2026. Стор. 350-352. URL:

67. Коваленко В., Шелудько С., Ольвінська Ю., Вітковська К., & Гайдаєнко О. (2022). Розвиток фінансових інновацій в умовах цифровізації економіки. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(46), 86–96. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.46.2022.3878>.

68. Коваленко В., Сергєєва О. Трансформація моделі роздрібного банкінгу в умовах цифровізації національної економіки. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*. 2026. № 1. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-350-44>.

69. Kovalenko, V., Sheludko, S., Doroshenko, O., Doroshenko, A., & Borsa, V. (2026). Blockchain principles' integration into the payment security architecture of the financial system. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.67.2026.5170>.

70. Пиріг С. (2025). Роль платіжних систем під час воєнного стану. *Економіка та суспільство*. № 76. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-29>.

71. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/NBU_Strategy-Financial-Literacy.pdf?v=17

72. Сергєєва О.С., Матвєєнко С.О. Перспективи розвитку cashless economy в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2017. Випуск 7. С. 335-338. URL: http://www.market-URL:infr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/58.pdf.

ДОДАТКИ

Порівняльна характеристика наукових підходів що визначення терміну
«грошовий обіг»

Автор	Економічний смисл
Стельмах В.С. [1]	Рух готівкових і безготівкових коштів, що забезпечує реалізацію товарів і нетоварних платежів у господарстві. Він функціонує відповідно до об'єктивних законів, зокрема закону кількості грошей, необхідних для обігу, який визначає взаємозалежність між товарною масою, рівнем цін та швидкістю обороту грошей
Колодізієв О.М. [7] Міщенко В.І. [6]	Безперервний рух грошей у сфері обігу і виконання ними функції засобу обігу та платежу
Лагутін В.Д. [8]	Сукупність усіх грошових платежів у народному господарстві
Кузнецова Л.В. [2]	Сукупність всіх платежів в готівковій та безготівковій формах за певний період часу
Савлук М.І. [3], Івасів Б.С. [4],	Процес суспільного відтворення, який відбувається безперервного, тому є і рух грошей, що його обслуговує. Взятий сам по собі цей процес безперервного руху грошей між суб'єктами економічних відносин у суспільному відтворенні являє собою грошовий оборот
Рябініна Л.М. [5]	Безперервний процес руху грошей в їх взаємозв'язку і взаємозалежності (готівковій та безготівкових формах) між суб'єктами економічних відносин, що обслуговує процес розширеного відтворення
Чайковського Я.І. [10]	Організований рух грошей у процесі виконання ними своїх функцій, що охоплює як готівкову, так і безготівкову форму, забезпечуючи реалізацію платіжного обороту та взаємозв'язок між суб'єктами фінансової системи

Джерело: складено авторкою за матеріалами [1-11]

Таблиця Б 1

Характеристика грошового обігу в залежності від функціонування форм грошей

	Готівковий грошовий обіг	Безготівковий обіг
Характеристика	Сукупність платежів, які сплачуються з використанням готівкових грошей. Готівкові гроші рухаються у сфері обороту і виконують дві функції (засіб обігу та засіб платежу)	Сукупність платежів без використання готівки, які сплачуються у вигляді перерахування сум через рахунки банків
Види розрахунків	1. Підприємства, організації та установи з населенням; 2. між фізичними особами на товарних ринках; 3. між фізичними особами з фінансовими установами; 4. платежі між підприємствами та організаціями	1. Підприємства, установи, організації різних форм власності, що мають рахунки в банках; 2. фізичним, юридичним особам і банками з отриманням і поверненням позичок; 3. фізичним, юридичним особам з виплати заробітної плати; 4. фізичним, юридичним особам з казначейством держави зі сплати податків зборів та ін. платежів
Межі руху	Гроші рухаються поза банками, обслуговуючи відносини економічних суб'єктів під час виплати заробітної плати, пенсій, субсидій, оплати товарів та послуг населенням	Гроші рухаються рахунками у банках, не виходячи за межі банківської системи
Проблеми	Високі витрати на виготовлення готівки. Низька податливість до регулювання. Тінізація відносин	Оптимізація форм і способів безготівкових розрахунків. Інтенсифікація і прискорення розрахунків
Вплив	Впливають лише прямі його суб'єкти, що дає можливість найповніше реалізувати свої відносини в тому вигляді, в якому вони самі їх визначили	Впливають не тільки прямі суб'єкти, а й банки, а держава, законодавчо визначаючи права та обов'язки банків, здійснює контроль і впливає на весь безготівковий обіг

Джерело: складено автором за матеріалами [10]